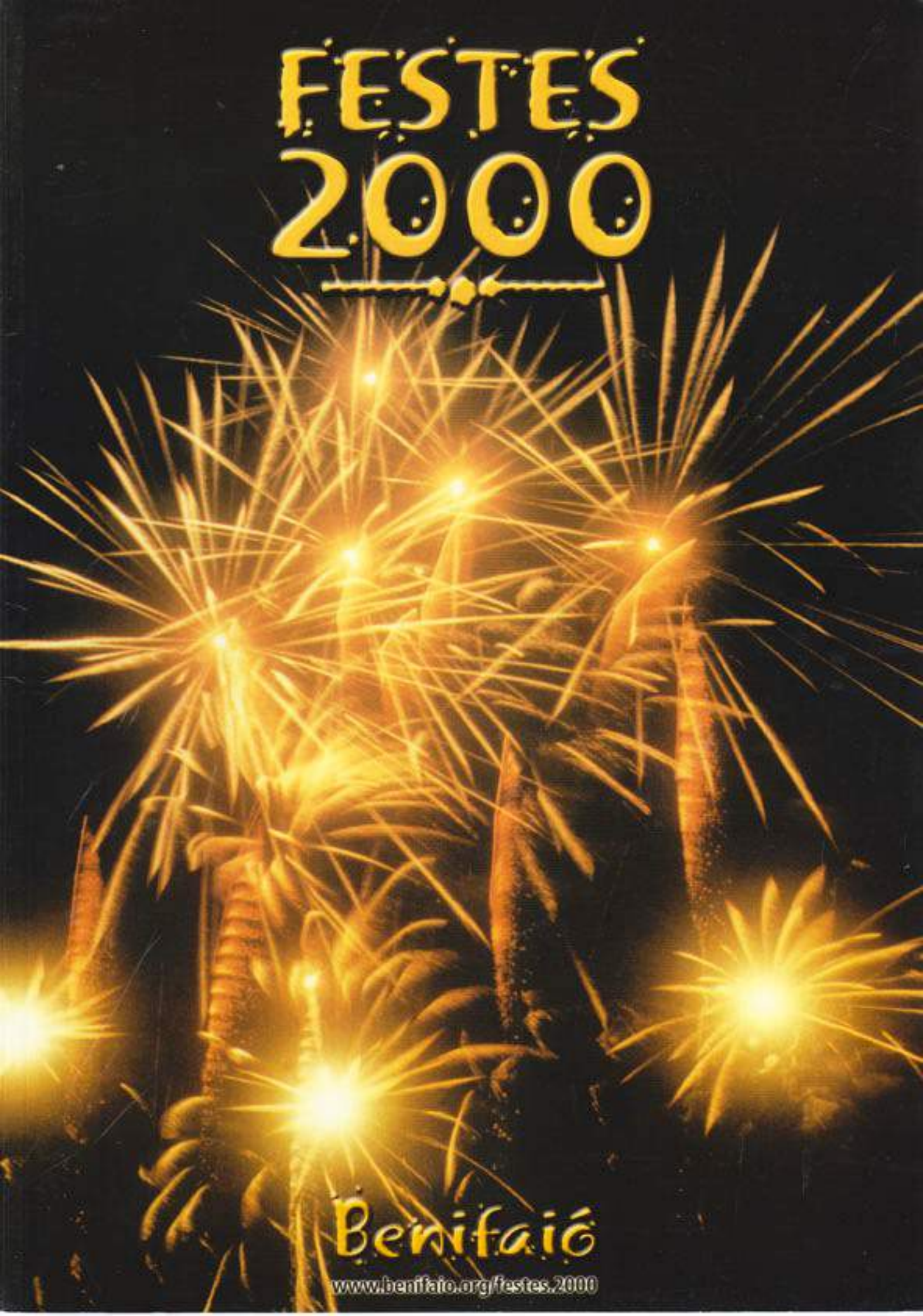

FESTES 2000

Benifaio

www.benifaio.org/festes.2000

Edita	Ajuntament de Benifaió
Portada	Foto David
Redacció	Amparo Santonja Vicent Robert Hernández Llàcer Ramón Sabater Vicent Ferrer Marco Moreno Remigio Esteve M ^{re} Dolores Gómez Machi Paco Fort
Correcció de textos	Vicent Robert Hernández i Llàcer
Fotografies i il·lustracions	Foto David Arxiu Municipal Vicent Costa
Disseny, maquetació i impressió	 Graf. Benifayó s.l.

Dip. Legal: V-3057-2000

L'equip de redacció i la corporació municipal no es fan responsables de les opinions vessades en aquesta publicació

Sumari

SALUDES

Alcaldessa de Benifaió	4
Regidora de Festes	5
Rector	7
Reina de les Festes	8

ACTES

Programa d'actes	12
------------------	----

CLAVARIS DE LA DIVINA AURORA

Clavaris 2000	17
Clavaris 1975	21

Programa de Festes del Pla de les Clotxes

22

COL·LABORACIONS

"Per què canviem l'escut?"	24
"Inicis del futbol a Benifaió"	27
"El Pintoret"	34
"La Poetessa"	36
"Història, demografia i urbanisme locals"	39
"Benifaió. Finals s. XIX - Principis s. XX"	55
"Macarena"	62

Concurs de Fotografia

68

ANUARI

69

Alcaldessa de Benifaió

Mari Ferrà Perelló

L'arribada del mes d'agost és l'anunci d'unes noves festes majors. Com cada any Benifaió es prepara per a celebrar les seues festes patronals en honor a santa Bàrbara i sant Pere.

Les nostres festes contribueixen a omplir de soroll, llum, alegria i joventut els nostres carrers. El soroll, la llum i l'alegria s'ofereixen per mitjà de la música i els coets. La joventut la representen la reina de les festes i la seua cort d'honor i, com no, també els clavaris que com cada any organitzen la popular festa dels fadrins.

La festa també significa convivència perquè durant l'any sembla que no tingam quasi temps de relacionar-nos. El ritme de la vida ens l'han canviat i necessitem uns dies com estos per a retrobar-nos tant els que vivim durant tot l'any ací, com els que viuen fora i vénen a estar uns dies en el seu poble.

Voldria animar a tots els ciutadans de Benifaió a participar i disfrutar de la festa i espere de tot cor que estos dies de festes vos facen oblidar els problemes quotidians.

Vull també felicitar a la Reina de les festes Erika Tel i Villanueva i a la seua Cort d'Honor i a tots els festers i festeres que amb el seu esforç i la seua il·lusió fan que continuen les diferents celebracions i amb això el costum del nostre poble.

Us desitge a tots i totes unes bones festes.

Regidora de festes, cultura i educació

Ma José Piles Vela

Estes són les últimes Festes Patronals del mil·lenni i hem de mirar cap al futur sense oblidar que pertanyem a un col·lectiu tal com diu Vicent Andrés Estellés :

Assumiràs la veu d'un poble
i serà la veu del teu poble
i seràs, per a sempre, poble...

Llibre de meravelles

Amb independència de maneres de pensar les festes són una tradició que ajunta les persones i cal reconèixer que els joves, quan tenen certa edat, ja pensen què faran quan siguin *festeros* (*la cordà, el pato, la processó del foc, l'entrà de la murta, etc.*) perquè els pares els han transmès les seues vivències de quan feren la festa.

Des de la Regidoria volem que les festes siguin una barreja de la tradició i de la innovació i és per això que cada any afegim noves activitats que esperem tinguen èxit i puguen passar a formar part del bagatge festiu de Benifaió. Enguany, per primera vegada, anem a tindre el llibre de festes en Internet.

Per a consultar qualsevol article o algun acte podeu teclejar la següent adreça:
www.benifaio.org/festes.2000

Aprofite l'avinentsa i convida a tot el poble a gaudir d'estos dies d'alegria i felicitat a LES i ELS protagonistes i a l'equip humà que fan que les FESTES DEL 2000 veguen la llum.

De bestreta, gràcies per la vostra participació.

Patrons de Benifaió

Santa Bàrbara

Sant Pere

Rector Pàrroc de Benifaió

FESTES PATRONALS EN L'ANY JUBILAR 2000

Estimats amics de Benifaió:

Celebrem enguany les nostres Festes Patronals dins de l'Any jubilar 2000, en què donem gràcies a Déu pare i ens alegrem, perquè fa 2000 anys va nèixer Jesucrist, el seu Fill estimat i Salvador nostre, de la Verge Maria, per obra de l'Esperit Sant.

L'Any Sant és temps de gràcia, misericòrdia i perdó. Temps de gràcia perquè Déu Pare, per Jesucrist, en l'Esperit Sant, ens ho ha donat tot; tot el que som i tenim és gràcia de Déu. Donar-se compte d'açò és molt important per a una persona, perquè la capacita per a descobrir millor a Déu, trobar sentit a la seua vida i donar gràcies, i també per a un poble, perquè en celebrar cada any les seues Festes Patronals, seguint el camí dels seus avantpassats, fa que la història siga també el resultat de la fe del poble i així dedique uns dies de festa per donar gràcies a Déu, celebrant als nostres Sants Patrons.

L'Any Sant també és temps de misericòrdia, perquè Déu és amor i tot el que fa és per amor. En l'encarnació, vida, mort i resurrecció de Jesucrist Déu Pare ens mostra el seu amor d'una forma plena, i això és el que celebrem en el Jubileu.

I l'Any Sant és temps de perdó, perquè Déu ens invita a reconèixer la nostra limitació i descobrir la seua indulgència. Per això el Jubileu és moment de conversió.

Per una altra part, el 2000 és un any intensament eucarístic, perquè també recordem que en el Sagrament de l'Eucaristia el Salvador continua oferint-se a la humanitat com a font de vida divina.

Enguany hem tingut la sort de celebrar, per la gràcia de Déu, el Primer Centenari de l'Adoració Nocturna a Benifaió. Jesucrist, present en l'Eucaristia, ha visitat el nostre poble, els nostres carrers, les nostres cases.

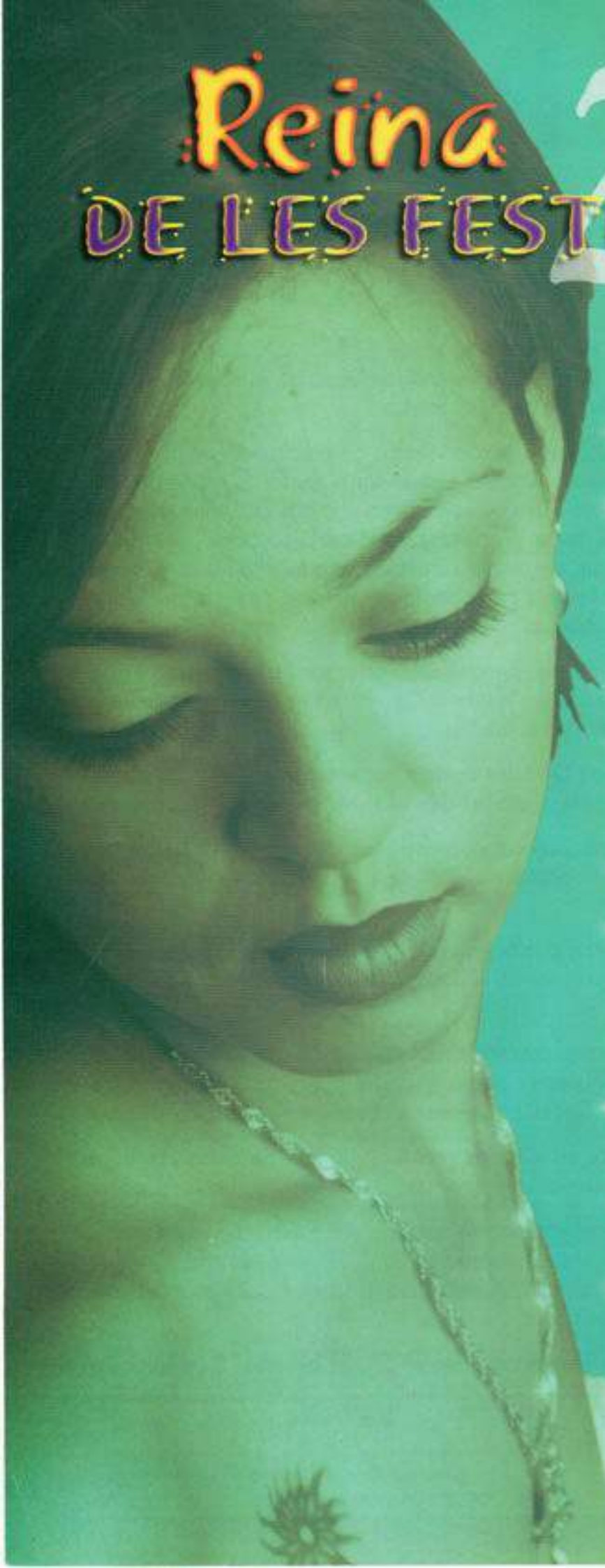
Encara recordem amb emoció la solemne concelebració de l'Eucaristia, presidida pel Sr. Arquebisbe de València, a la plaça Major del nostre poble. Vam donar gràcies a Déu per estos 100 anys d'adoració a Jesucrist en l'Eucaristia i vam resar pels nostres difunts.

I perquè l'Eucaristia ens porta sempre als nostres germans, hem cobert dos projectes d'assistència mèdica i social a Asunción-Paraguai i a Lungi-Sierra Leona.

Celebrem les Festes Patronals d'enguany tenint en compte totes estes consideracions. Que la Mare de Déu i Mare Nostra, en la seua Assumpció i com a Divina Aurora, sant Roc, sant Gaetà i sant Isidre, i la nostra Patrona, santa Bàrbara, ens ajuden en estes Festes a donar gràcies a Déu Pare, per Jesucrist, en l'Esperit Sant.

Que l'Eucaristia, que tots estos dies celebrarem, siga el cor de la Festa. Que Jesucrist, l'únic Salvador, ahir, hui i sempre, puga ser adorat i també imitat per tots nosaltres. Desitge a tot el poble de Benifaió unes bones Festes.

Fèlix Duart Boluda, Rector

Reina DE LES FESTES

2000

Una noche serena y apacible de estío,
a la luz de la luna y las estrellas,
con serenata de saxo melodiosas

Un inmenso pensil esplendoroso,
con guirnaldas variadas y vistosas,
multitud de azuritas y mimosas,
un templete y un trono suntuoso.

Tu mirar es un bosque muy frondoso,
un jardín de azucenas y de rosas,
son tus párpados bellas mariposas
si aletean o caen en reposo.

Fue tu piel con esmero bronceada,
con los rayos del astro soberano,
con la noche y la luna plateada.

De la estrella, tu rostro tan lozano,
que fijando su luz en tu mirada
riges hoy nuestras Fiestas del verano.

És ERIKA una jove molt bledana,
decidida, romàntica i aptesa,
riallosa, gentil i molt humana.

Amb les mans porta l'Art i fa bellesa,
que juntant-li la gràcia valenciana,
rebosa de dolçor i de tendresa.

Mª Dolores Gómez Machí

A portrait of a woman with dark, wavy hair, looking directly at the camera. She is wearing a light-colored, possibly white or light blue, garment with a colorful, abstract pattern. She has a small tattoo on her left shoulder and is wearing a gold chain necklace and small hoop earrings. The background is a dark, textured green.

Enika
Tel Villanueva

Cort D' HONOR

*Marta
Ortiz Martínez*

*Celina
Cuallado Villanueva*

*Ana
Adame Rosa*

*Pili
Mari Arlandis*

*Marta
Ortiz Martínez*

Programa d'Actes DEL 7 AL 23 D' AGOST

DIA 7 D'AGOST

- 16 h.** Campionat de Truc.
Lloc: Menjador COHOCA

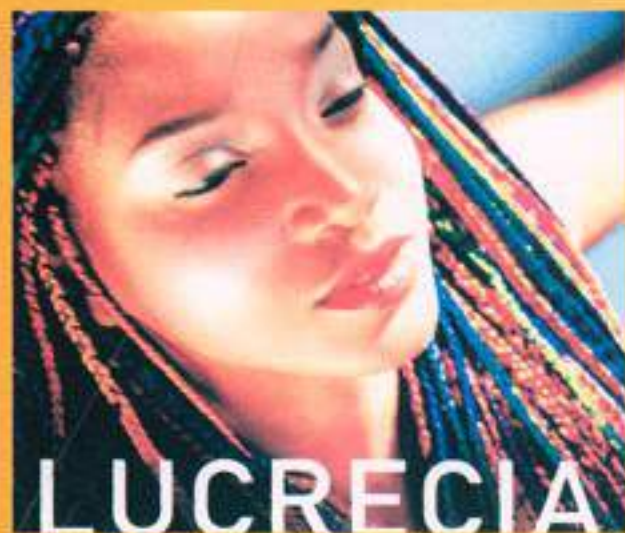
DIA 10 D'AGOST

- 20 h.** Campionat de Frontennis.
Semifinals i Final de repesca
Organitzat pel Club Frontennis Benifaïó.
Lloc: Poliesportiu

DIA 11 D'AGOST

- 20 h.** Campionat de Frontennis.
Semifinals i Final.
Organitzat pel Club Frontennis Benifaïó.
Lloc: Poliesportiu

- 23'30 h.** Presentació de la
REINA DE LES FESTES 2000
Srta Erika Tel Villanueva
I LA SEUA CORT D'HONOR.
Presentadors: Pablo Fernández Moreno
i Alma Cuallado Villanueva.
A continuació actuació de la
cantant **Lucrecia**.
Lloc: Plaça Major

DIA 12 D'AGOST

- 12 h.** Concurs de tractor.
Lloc: Camp del Manyà
- 16 h.** Gran Tir de Guatla a màquina.
Organitza Societat de Caçadors de Benifaïó
Lloc: Camp de Tir del Pla de les Cloxes

- 23 h.** Antologia de la Sarsuela.
M^a del Carmen Fortea-Soprano
Javier Tortosa-Tenor
Jose Manuel Miñana Juan-Director
Banda de la Sdad. Artístico Musical de Benifaïó
Lloc: Col·legi Santa Bàrbara

DIA 13 D'AGOST

- 20 h.** Homenatge als nostres Majors,
amb les actuacions de
El Titi i el Quartet Iman
Lloc: Col·legi Santa Bàrbara

DIA 14 D'AGOST

- 12 h.** Cucanyes i Jocs Populars,
a la plaça Major.
Organitzen Clavaris Divina Aurora

- 13 h.** Pato en la Font de la Carrasca.

- 18 h.** Concurs de solcar
amb *mula mecànica*.
Lloc: Camp del Manyà
- 19'30 h.** Festa Infantil: Pallassos i karaoke
Lloc: Col·legi Trullàs
- 23'30 h.** Nit de Salsa amb ballarins
i orquestra Cariambra.
Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 15 D'AGOST
ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU

RELACIÓ DE CLAVARIESSES

Julieta Martínez Duart de Anón
 Pilar Císcar Piles de Martínez
 Lolita Martínez Martínez de Hernández
 Emilia Moreno Andrés de Baltasar
 Julia Gimeno Rovira de Piles
 Maria Císcar Piles de Duart
 Mª Pilar Anó Martínez de Beltrán

9 h. Campionat de Petanca de Festes.
 Organitzat per la Sociedad Deportiva
 Petanca Benifaió

12 h. Cucanyes i Jocs Populars,
 a la plaça Major.

13 h. Pato en la Font de la Carrasca.

18 h. Entrega de Premis del
 Campionat de Petanca

20 h. Missa en honor de la Mare de
 Déu d'Agost.
 A continuació processó.

23'30 h. Espectacle de Varietats "Enriquè"
 Lloc: Col·legi Santa Bàrbara

DIA 16 D'AGOST
FESTIVITAT DE SANT ROC

RELACIÓ DE CLAVARIESSES

Ana Villalba, Mª Carmen Piles, Conchín Rodrigo,
 Mª Luz Llàcer, Adela Alepuz, Paquita Sancho, Pepita Aranda,
 Vicenta Satorres, Rosa Soldado, Mª Fina Mari

12 h. Cucanyes i Jocs Populars,
 a la plaça Major.

13 h. Pato en la Font de la Carrasca.

18 h. Concurs de solcar amb cavalleries.
 Lloc: Camp del Manyà

20 h. Missa en honor de sant Roc,
 a continuació processó i castell
 de focs.

23h. Danses "El Bolero de l'Alcúdia".
 Lloc: Plaça Major

24 h. Nit d'Albaes.
 Lloc: Plaça Major

DIA 17 D'AGOST
FESTIVITAT DE SANT GAETÀ

RELACIÓ DE CLAVARIESSES

Mª José Almerich, Araceli Añó, Ana Mª Arce, Pepita Armero, Verónica Baltasar, Beatriz Bartual, Pilar Beltrán, Mª Luz Campos, Beatriz Campos, Mª Pilar Ciscar, Teresa Delicado, Cristina Fernández, Amparo Greus, Gema Guaita, Rosa Magraner, Rosa Mª March, Julia Mari, Eva Mª Navarro, Concha Olmos, Mª Elena Serrano, Mª José Soler, Amparo Vela, Alicia Villalba, Mercedes Zafra

- 12 h.** Cucanyes i Jocs Populars, a la plaça Major.
- 13 h.** Pato en la Font de la Carrasca.
- 18 h.** Concurs de plantar cebollí.
 Lloc: Camp del Manyà
- 20 h.** Missa en honor de sant Gaetà. A continuació processó i castell de focs.
- 22'30 h.** Cinema.
 Patrocinat per la Caixa de Carlet
 Lloc: Plaça Major

DIA 18 D'AGOST
FESTIVITAT DE SANT ISIDRE

RELACIÓ DE CLAVARIS
 Junta Rectora de Cohoca

- 18 h.** Tradicional "Entrà" de la murta.

- 20 h.** Missa en honor de sant Isidre. A continuació processó i castell de focs.
- 24 h.** Nit Jove amb el grup argentí **La Mosca** i a continuació discomòbil.
 Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 19 D'AGOST

- 16 h.** Gran Tir de Guatla a màquina.
Lloc: Camp de Tir del Pla de les Cloïres
- 18 h.** Torneig de Pilota Valenciana.
Benifaió i Borbotó.
Organitzat pel Club de Pilota Valenciana de Benifaió
Lloc: Camí de la Marjal
- 18'30 h.** Partit de Futbol.
Categories Infants i Cadetes.
Organitzat pel Club de Fútbol Base Benifaió
Lloc: Poliesportiu Municipal
- 23'30 h.** Espectacle musical
"Lluvia de Estrellas".
Lloc: Col·legi Santa Bàrbara
- 24 h.** Ball amb orquestra Azalea i discomòbil.
Lloc: Col·legi Trullas

DIA 20 D'AGOST

VESPERA DE LA DIVINA AURORA

- 18 h.** Replega dels Clavaris
- 21 h.** Ofrena de flors a la Divina Aurora al Temple Parroquial.
A continuació bombardeig-tro, per la Pirotècnia Cavaller S.A. de Godella
- 23'30 h.** Correfocs.
Colla de Dimonis de Benimaclet.
Lloc: Plaça Major

- 24 h.** Nit Jove, amb l'Orquestra Pato Daniel i Discomòbil.
Organitzat pels Clavaris
Patrocinat per l'ajuntament.
Lloc: Col·legi Trullas

DIA 21 D'AGOST

FESTIVITAT DIVINA AURORA

- 7'30 h.** Gran Despertà.
- 9 h.** Replega dels Clavaris.

- 12 h.** Missa en honor a la Divina Aurora.
- 14 h.** Gran Mascletà.
Pirotècnia Cavaller S.A. de Godella
- 21'30 h.** Tradicional Processó del Foc.
- 23 h.** Gran Castell de Focs d'Artifici.
Pirotècnia Cavaller S.A. de Godella

- 2'30 h.** Cordà a la plaça Major.

Normes de la cordà

1. El recinte es tancarà a l'altura dels carrers Major i santa Bàrbara. Hi haurà portes d'entrada i eixida al recinte.
2. Horari: de 2'30 a 4'30 hores.
3. A la planta baixa de l'ajuntament hi haurà una farmaciola per als possibles accidents.
4. Es distribuïran coets fins a l'1'50 al cantó de la plaça.
5. Prohibicions i recomanacions:
 - a) Es prohibeixen els coets d'una eixida i llançar coets fora del recinte.
 - b) Les destrosses personals i materials seran responsabilitat de l'infractor, qui podrà ser sancionat d'acord amb les normes dictades per l'administració.
 - c) Per la perillositat de l'acte, és obligatori anar vestit per a evitar cremades i amb protecció d'ulleres.
6. Els menors de 18 anys han d'anar acompanyats d'un major d'edat.
7. El desenvolupament de la cordà estarà coordinat per la Penya el Coet.

DIA 22 D'AGOST

VESPERA DE SANTA BÀRBARA

- 18h.** Partit de Futbol-7.
Categories Alevins i Benjamins.
Organitzat pel Club de Fútbol Base Benifaïó
Lloc: Poliesportiu Municipal
- 23 h.** Gran Ball de Festes
en honor a la Reina i la seua Cort
d'Honor, amb l'actuació de les
orquestrs **Traviatta** i **Coctelera**.
Lloc: Col·legi Santa Bàrbara

ORQUESTA
TRAVIATTA

Normes ball de festes

A aquest ball deuran de contemplar-se unes normes d'etiqueta, no admetent-se l'entrada sense vestimenta adequada.

Les taules per aquest ball es podran reservar a l'ajuntament des del 16 al 18 d'agost; en horari d' 11 a 13 hores i de 19 a 21 hores.

DIA 23 D'AGOST

FESTA DEL POBLE, SANTA BÀRBARA I SANT PERE

- 7'30 h.** Despertà per la Penya El Coet.
- 10'30 h.** Replega de la Reina i la seua Cort.
- 12 h.** Missa en honor a santa Bàrbara i sant Pere.
- 14 h.** Gran Mascletà.

- 18 h.** Torneig de Pilota Valenciana.
Final Benifaïó-Sollana.
Organitzat pel Club de Pilota Valenciana de Benifaïó
Lloc: Camí de la Marjal
- 19 h.** Partit de futbol.
Organitzat per la S.D. Benifaïó
Lloc: Poliesportiu Municipal
- 21 h.** Processó en honor als Patrons del Poble.
Estarà encapçalada per castellers, gegants, cabuts, tabal i dolçaina.
- 23 h.** Castell de Focs d' Artifici.
- 2'30 h.** Cordà a la Plaça Major.

CLAVARIS 2000

DE TAL PALO... ..TAL ASTILLA

CLAVARIS

José Enrique Sanz Jurado **PRESIDENT**

José Antonio Moreno Salido **VICE-PRESIDENT**

Jaime Molina Molina **TREASURER**

Rubén Castiblanques Campos **TREASURER**

Javier García Gomar **SECRETARI**

Alfonso J. Durán Villanueva **VICE-SECRETARI
BLLP**

José Duart Més **DGT: FESTES I FESTEJOS**

Josep Soria Perpinyà **DGT: FESTES I FESTEJOS**

Abel Gandul Sanchis **DGT: LOTERIES I RIFES**

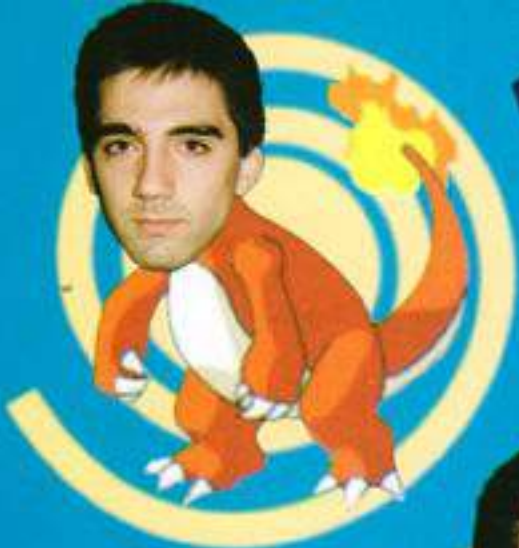

Sergio Domingo Vercher **DGT: LOTERIES I RIFES**

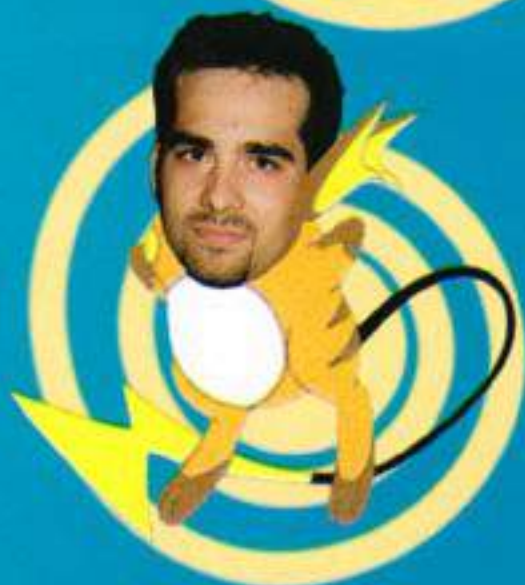
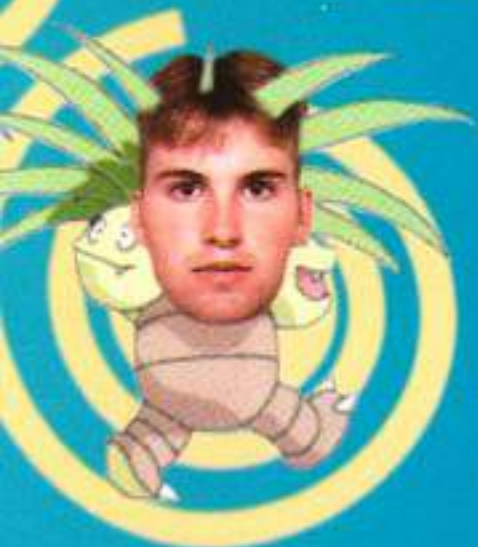

Poké C

2000

AVARIS

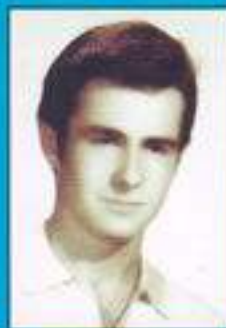

Andrés Rovira Cardete **VOCAL**

Enrique Albuixech Ferrandis **VOCAL**

Juan Enrique Mezquita Martínez **VOCAL**

Juan José Magraner Piles **VOCAL**

Miguel Más Martínez **VOCAL**

Omar Campos Ament **VOCAL**

Raül Pla Esplugues **VOCAL**

Sergio Talamantes Piles **VOCAL**

Saluda dels Clavaris

Després de treballar durant un any, estem a punt de celebrar la festa en honor de la Divina Aurora que tradicionalment és coneguda per la "Festa dels fadrins".

Açò, no haguera sigut possible sense la col·laboració i la generosa aportació de tot el veïnat del poble de Benifaïó, als que manifestem el nostre més profund agraïment. Des d'estes pàgines, la Comissió dels Clavaris Divina Aurora 2000, es honra en convidar a les Autoritats, poble de Benifaïó, als benifaïoners residents fora (que per aquestes dates tornen a estar entre nosaltres), i especialment als forasters dels pobles veïns, a tots gustosament convidarlos als actes que s'organitzen esperant el seu beneplàcid.

Donem les gràcies, als que ens honren amb la seua presència en els actes a celebrar en honor de la Divina Aurora, als que ens han ajudat a donar-li el realçament que es mereix la festa major de la joventut del poble de Benifaïó.

Programa de festes del Pla

URBANITZACIÓ PLÀ DE LES COTXES (Benifaió)

ESTIU 2000

DEL 12 AL 20 D'AGOST

DISSABTE 12 22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. BALL AMB EL QUARTET "ÈPOCA"

DILLUNS 14 22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. NIT D' HUMOR

DIMECRES 16 11 h. PARTIT DE FUTBET

DIJOUS 17 PER LA VESPRADA PARC D' ATRACCIONS

DIVENDRES 18 21 h. CONCURS DE PAELLES
A L'APARCAMENT DEL CLUB

DISSABTE 19 22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. BALL AMB EL QUARTET "LO MÁS LATINO"

DIUMENGE 20 SOPAR, ENTREGA DE TROFEUS I FINAL DE FESTES

DE L'1 AL 19 D'AGOST PARTIDES DEL CAMPIONAT DE TENNIS I FRONTÓ

Per què caldrà d'encara?

COL·LABORACIONS

Per què canviem d'escut ?

Darrera proposta d'escut per a Benifaió

Amb data 15 de maig de 1998 el Director General d'Interior de la Conselleria de Presidència, actualment Conselleria d'Administracions Públiques, envià un escrit al nostre ajuntament sobre la conveniència d'iniciar els tràmits d'aprovació o rehabilitació de l'escut municipal de conformitat amb el procediment del Decret 116/1994 del Govern Valencià que regula els símbols, tractaments i honors a les entitats locals de la Comunitat Valenciana perquè, segons les dades que poseïen, l'escut municipal de Benifaió no estava degudament aprovat o rehabilitat.

Ens estem referint a l'escut que porta una torre sumada d'un cairó amb les armes reials, acostada de dos lleons rampants i que de vegades en lloc de lleons portava dos filacteris, com es pot veure en les il·lustracions.

La Conselleria oferia la col·laboració del Consell Tècnic d'Heràldica per assessorar l'ajuntament en este assumpte sobre els fonaments històrics, toponímics i heràldics de l'escut municipal.

Pel que sembla el segell i l'escut que ha estat usant el nostre poble durant segle i escaig no són propis de Benifaió, sinò, segons els experts, de molts altres pobles valencians que en no tindre escuts propis usaren elements generals de tota la província i així es pot veure en els de Real de Montroi, Marines i Macastre. La resposta de la Corporació fou sol·licitar del Consell Tècnic d'Heràldica l'ajuda per confeccionar la memòria tècnica de l'escut municipal. (Decret d'alcaldia 815/98). I amb data 19 d'abril de 1999 la Direcció Gral. d'Interior va remetre l'informe heràldic sobre l'escut elaborat pel Consell Tècnic el 18 de febrer d'eixe any.

Una vegada rebut a l'ajuntament es va remetre al Sr. Cronista Oficial, En Francesc Beltran i López, per a què informara a la Corporació sobre l'estudi i la seua repercusió abans de prendre cap decisió.

Primera proposta d'escut per a Benifaió

Escut de Benifaió, anys 40

L'informe de la Conselleria venia a dir que, segons la documentació per ells treballada, Benifaió fou senyoriu des del 1349 quan Pere III vengué la senyoria a Maria Lladron de Vidaura fins a 1872 quan els Falcó alliberaren d'impostos als seus pobladors quedant així redimida dita senyoria. Els Falcó de Belaochaga foren senyors del poble des de 1615 i en 1881 l'ajuntament comprava la Casa Palau a Julio Falcó, baró de Benifaió. Citava l'informe l'existència encara de l'escut de la família Falcó enfront de l'Església Parroquial format per dos porquets i dos falcons.

Afegia l'informe la baronia del duc d'Hijar, que per revalorar les seues propietats a Benifaió, prolongà la Séquia Reial del Xúquer el 26 d'agost de 1767 i donà riquesa i benestar al municipi. També feia relació de l'existència de la torre de l'Horta o de Mussa i anomenava la torre de la Plaça sense donar-li més importància. Per tot això finalitzava l'informe recordant que l'escut havia de tenir part de les armes dels Falcó i del duc d'Hijar, per la influència que ambdós tingueren al municipi, així com la representació de la torre medieval. Amb això la seua proposta exacta era :

Escut quadrilong de punta redona , mig truncat i partit. Al primer quarter, en camp d'argent, falcó de sable. Al segon quarter, a la dreta, en camp d'or, quatre pals de gules i a l'esquerra, les cadenes de Navarra en camp de gules. En el tercer quarter, en camp de sinople, torre d'or, maçonada i aclarida de sable. Al timbre, corona reial tradicional al Regne de València.

Escut de Montroí, anys 40

El 27 d'abril de 1999 el Sr. Cronista va emetre un informe on discrepava en alguns aspectes, com en què abans de Maria Lladro de Vidaura Benifaió ja va pertànyer a Bertomeu Matoses o en què si els Falcó redimiren el senyoriu fou després de nombrosos plets i el pagament de tres-cents mil rals de billó. Però la principal irregularitat que veia el Sr. Cronista era que el duc d'Hixar mai no va ser senyor de Benifaió i si este prolongà la Séquia Reial ho feu per revalorar les seues propietats de Sollana d'on sí que era senyor amb el títol de baró.

Escut dels Falcó

A banda d'estes precisions, F. Beltran datava la torre de la Plaça com a àrab i per tant no podia ser del segle XVI com deia l'informe del Consell Tècnic.

Finalitzava aconsellant que desaparegueren de l'escut les cadenes de Navarra, relacionades amb els Hixar, per no tindre res a vore amb Benifaió i per això la Comissió Informativa de Governació traslladà el seu dictamen a la Direcció Gral. d'Interior amb data de 25 de maig de 1999. En aquest dictamen es sol·licitava la supressió de les cadenes de Navarra de l'escut ja que la família Íxer tenia una relació circumstancial amb el municipi de Benifaió.

Escut de Benifaió
segons Sarthou Carreres

En sessió de 13 de gener de 2000 el Consell Tècnic d'Heràldica i Vexil·lologia Local de la Generalitat Valenciana contestà les al·legacions presentades per l'Ajuntament de Benifaió. Reconeixia la relació circumstancial de la família Íxer amb Benifaió i per tant no era correcte ni pertinent l'ús del seu blasó. Però també objectava que Benifaió no ha estat mai lloc de reialenc a l'antic règim i per tant no li correspon emprar les armes reials, pròpies de les viles i ciutats històricament de reialenc segons el Decret 116/1994 on en l'article 12, punt 2 s'especifica.

Per tot açò i prèvia consulta amb el cronista de la vila es va substituir tot el quarter segon per una ara romana trobada al terme de Benifaió l'any 1922 i que actualment es conserva al Museu de Belles Arts de València, reproduïda en l'exlibris del bibliòfil Nicolau Primitiu Gómez.

Amb tot el que hem relatat l'escut que es va exposar per al seu examen i al·legacions fou el que ara descriu:

Escut quadrilong de punta redona, mig partit i truncat. Al primer quarter, en camp d'argent, un falcó de sable. Al segon quarter, en camp de gules, una ara romana d'argent. Al tercer quarter, en camp de sinople, torre d'or, maçonada i aclarida de sable. Per timbre, corona reial oberta.

El ple resoldrà les al·legacions i l'expedient es remetrà a la Conselleria d'Administració Territorial per a què dictamine el Consell Tècnic. Si aquest ho fa favorablement el Conseller de Justícia i Administracions Públiques, dictarà una resolució autoritzant l'ús de l'escut municipal col·locant-lo a l'ajuntament i publicant-lo en el D.O.G.V a efectes de la seua entrada en vigor.

Escut de Real de Montroi, any 2000

Tot canvi té un moviment contrari al fet; hi haurà persones que no se sentiran en un principi identificades amb el nou escut i també cal pensar que l'actual, amb les diferents versions que ha tingut en estos vora 130 anys, està molt acceptat per la població de Benifaió, però la qüestió legal ens obliga i ara cal començar a utilitzar el nou.

Nota : els noms propis dels nobles que apareixen al text s'han posat tal i com ho fa el document que els cita, per això hi ha Íxer, Híxar o Híjar i Lladron, Lladró, etc.

Els inicis del futbol a Benifaió

Diuen que la cultura és memòria i qui perd la memòria es queda sense la seua pròpia cultura i història. Així passa en tots els aspectes de la nostra vida, del nostre poble i l'esport, el futbol, com un element present en les nostres vides no pot ser menys. Esbrinar els orígens a Benifaió del futbol esdevenia una tasca ineludible, per recuperar una part oblidada de la nostra pròpia història i de la nostra cultura. Així, des dels primers balbotejos dels germans Rubert i uns amics amb una pilota de drap a les properes eres fins el partit inaugural del vell Camp de la Font front a l'històric València CF, des del Colo-Colo, el Rayo Benifaió i el Club Deportivo Benifaió fins a l'afusellament d'alguns pioners del futbol al nostre poble, tot és una part que calia recuperar per a la memòria històrica. Serveixca aquest xicotet esborrany per iniciar una tasca tal volta més profunda. És feina de tots.

1930. Camp de l'Olleria. Podem veure entre altres jugadors a Perera, Eduardo Clérigues, Paco González, Conill II, etc.

Tots els estudis assenyalen que el futbol començà a arribar a les nostres terres a boqueta del segle XX. A les rodalies del port de València, pel carrers del Grau, els primers mariners anglesos importaren un esport, qualificat de "bèstia i brut" per a l'època, que es

jugava amb calçotets i una pilota rudimentàriament feta de drap. Però prompte, en una societat on el desenvolupament dels grans diaris i la propaganda ja anunciava el naixement de la societat de masses, l'espectacle estava servit amb el nou esport del "football". De fet, no tardarien massa en fundar-se els primers nuclis d'amics que practicaven aquest esport i immediatament, els primers clubs o "teams" organitzats, des del Burjassot –club degà del futbol valencià– fins el Levante CF (1909), Rat Penat, Cabanyal, Deportivo, Regional, Hispania, Gimnàstic o el propi València CF (1919). La "febra" futbolística s'impulsà des del "cap i casal" i fou en el marc de l'Exposició Regional Valenciana quan un 25 de juny de 1909 esdevenia el primer encontre més o menys oficial entre un combinat de la ciutat de València i un equip de la ciutat

d'Alacant. No obstant, segons el *Centro de Investigaciones e Historia Estadística del Fútbol (CIHEFE)* el primer encontre "reglamentari", d'onze contra onze, àrbitre, jutges de gol, camp correctament marcat amb línies i inclús fotògrafs, es jugà entre el que podríem anomenar la primera "selecció valenciana" i l'històric FC Barcelona de Joan Gamper.

Fóra quin fóra el primer encontre oficial, el ben cert és que a les terres valencianes al voltant dels anys 20, el futbol era ja un esport completament implantat. Tot i els parèntesis dels conflictes bèl·lics a Marroc, que s'emportaven a files a molts dels potencials jugadors de futbol, és en aquesta època quan el futbol valencià esclata definitivament. L'esport s'expandeix per les comarques i naixen l'Ontinyent, l'Eldenc, el Gandia CF, l'Olímpic de Xàtiva o el Novelda. Fou en aquesta època també quan es fundaren en les altres dues capitals de la Comunitat els originaris CD Castellón (20 de juliol de 1922) i l'Hèrcules CF (26 de setembre de 1922). L'augment de la presència del nou esport al mitjàns de comunicació escrits de l'època i la implantació de la primera premsa esportiva (*Levante Deportivo*, *Sport...*) fa que -encara que el futbol tal volta era un esport més o menys d'èlit ja que es necessitaven temps i diners per a la seua pràctica i l'organització d'un club- el seu seguiment començara a ser massiu. És clar que en una època on l'oci era escàs, la irrupció d'un esport que es jugava en un terreny ample i on es podien plegar una quantitat nombrosa de públic per a contemplar-lo esdevenia una oferta atractiva. De fet, al llarg de 1919-1920 s'organitza el primer Campionat Regional de futbol entre els equips més importants de la zona, arribant a la final el Alicante CF i el Cartagena CF -la precària organització territorial de l'estat feia que els equips murcians s'integraren en els campionats regionals valencians-.

És en aquest context, inicis dels anys vint, quan el futbol visita Benifaió. Hem dit abans que el futbol era un esport elitista. En una època on guanyar el jornal diari als distints conreus del camp era la prioritat, pocs tenien temps per a practicar aquest esport. Així, segons testimonis orals, el futbol arriba a Benifaió importat des de la capital. Foren tres germans de Benifaió, que estudiaven a València, els qui, probablement dugueren la primera pilota de futbol a Benifaió. Pepe, Eduardo i Clodomiro Clérigues "Rubert" solien assistir a partits de futbol a València, llegien la premsa esportiva i eren seguidors d'aquest esport. Segurament, en una de les tantes visites "al poble" dugueren una pilota i comboiaren als amics per a ensenyar-los com es jugava a aquell esport que tant havien vist a la capital.

Benifaió-Facultat de Medicina, l'origen

Els primers camps de futbol -per dir-ho d'alguna forma- eren les eres que es situaven a les proximitats de la població. Són les denominades "eres de Rubert" i poc després les "eres de Sanguino" -situades al final del carrer Cavallers o "dels Paluts"

en la intersecció del carrer de la Creu on s'ubicava una trilladora- els primers terrenys de joc a Benifaió. El terreny pla i ample era l'escenari ideal perquè un grup de bojos començaren a jugar a un esport estrany davant la sorpresa de la població. Prompte, aquesta estranyesa esdevindria interès i, poc després, apassionament.

Cada volta que els germans Rubert i els amics es posaven a jugar a futbol, era més la gent que s'acostava a les eres per a vore-los jugar. D'ací a l'organització del primer partit oficial a Benifaió restava un sol pas. Així, amb l'impuls d'aquests pioners, Benifaió organitzà el primer partit de futbol de la seua història. El dia de la festa del poble (agost) de 1924, a l'esplanada de terra de la plaça dels Casinos -l'actual plaça del Progrés ubicada al costat de la plaça Major- s'enfrontaren el primer Benifaió i un equip de la Facultat de Medicina de València, amics i companys dels germans Rubert. Testimonis visuals contenen que es va delimitar el terreny de joc amb unes cordes lligades a uns pals de fusta, es pintaren amb calç les línies de joc i es construïren les primeres porteries de fusta i una rudimentària xarxa.

El primer equip de futbol de la història de Benifaió

1934. Camp de la Font. D'esquerra a dreta en la primera fila (drets) Navarro, Navarro, Mocho, Molina, Tomàc d'Alzira, Conill II (Vte. Mas), Conill I (Salvador Mas), González Mezquita. En segona fila Antonio Talamantes, José M^o Perera, José Talamantes i Soler (Tecla).

És, ineludiblement, el germen del primer club de futbol de Benifaió, el qual pocs anys després seria el Club Deportivo Benifaió. Encara que no es disposa de l'alineació originària, es pot deduir que aquesta fóra la mateixa del primer grup de gent que ja jugava a les eres. Així, el primer equip de la història del futbol a Benifaió estaria compostat per Pepe i Eduardo Rubert, Blai,

Higinio com a extrem esquerre, Serrillo com a davanter, Tomàs "el Vinador" actuant de defensa, el "Gitanet" també com a defensa, Perera, Dasí "el Guisaor", "Confit" i Trenzano a la porteria, Mas el "Conill", Mezquita i Marzal.

L'èxit d'assistència fou tal que a l'any següent i al llarg de successius anys, es tornà a organitzar el dia de la festa del poble un partit de futbol al mateix lloc. La continuïtat assegurada amb aquests partits va ocasionar que aquest grup de gent pensara en organitzar més l'equip. Així, al voltant del 1926-27 és quan naix oficialment l'anomenat Club Deportivo Benifaió, amb un president i una precària directiva. La

indumentària triada és la que es mantingué fins a l'esclat de la Guerra Civil: camisa blanca, calçotets blancs i mitges negres amb una volta de ratlles blanques. És fàcil deduir el per què d'aquesta vestimenta: el blanc era la roba més fàcil de trobar i de llavar. El segon equipatge triat era roig, una pista que ens fa també suposar que l'actual vestimenta del CD Benifaió –samarreta a ratlles verticals blanques i rojes- és una herència dels antics equipaments de l'equip.

La continuïtat assegurada amb els partits de la festa del poble, passà immediatament, ja en un club més o menys organitzat, a l'organització i la disputa de partits tots els diumenges a les eres de "Sanguino", lloc ja habitual on s'instal·là la pràctica del futbol i on cada diumenge, tal i com recorden els més vells de la localitat "riuades de gent baixava pel carrer dels Paluts des de la plaça per a vore el futbol". Els rivals ja eren els primers nuclis d'equips de futbol de la rodalia, com ara el Picassent o l'Alginet i la provisionalitat del terreny de joc era tal que les porteries, encara que hi haguera uns xicotets forats per a instal·lar-les, les guardaven després de cada partit a alguna casa o corral proper. La financiació era mínima, "per a arreplegar alguna cosa per als equipatges o balons" i es composava d'alguna xicoteta quota dels propis jugadors i el que es podia arreplegar després de cada partit "passant la boina" entre els espectadors. Almenys, açò suposa que el futbol ja esdevenia, a més d'un espectacle, un negoci. Aquesta tendència s'incrementaria poc després amb la inauguració del Camp de la Font.

Del Colo-Colo al Rayo Benifaió

Però, era el CD Benifaió l'únic equip existent a Benifaió? Segons alguns testimonis, cap a l'any 1928, un grup de gent jove, dos o tres anys menors que els components del CD Benifaió, segurament fascinats pel que feien els "majors", impulsà la creació d'un nou equip: el Colo-Colo, un nom que, segurament, els hi vindria per algun equip que apareixia a les cròniques de futbol de l'època. De fet, a Xile, encara hi existeix un equip amb aquest nom. El primitiu Colo-Colo de Benifaió encara gaudia d'una organització més precària. De fet, jugaven també en les eres de Rubert però com a suport del ja potent CD Benifaió, l'espill on es miraven. Al cap d'un any desaparegué per donar entrada, quasi d'immediat al que seria el segon equip més potent de la localitat.

Tot indica que fou cap a 1929 quan un grup de joves, admiradors també del CD Benifaió, es decidiren a arreplegar les arrels del Colo-Colo i fundar el que seria el Rayo Benifaió, un equip paral·lel al CD Benifaió però que volia conservar la seua pròpia idiosincràsia. És per això que triaren un equipatge diferent: samarreta a ratlles blanques i negres i més organitzats, amb dos o tres directius i inclús un grup de socis o afeccionats que pagaven una xicoteta quota.

El camp de joc triat era, com no, les eres de "Sanguino" però ja als començaments de la dècada dels anys 30, el Rayo Benifaió començava a fer desplaçaments, una circumstància que ja indica que l'àmbit d'organització del Rayo estava més o menys consolidat. Així, la política també va estar molt present en l'àmbit esportiu. La proclamació de la II República l'abril de 1931 comportà nombrosos canvis socials i l'esport, com un element clau en la societat, no va escapar a ells. Impregnat de l'entusiasme del nou estat, el modest Rayo Benifaió va decidir canviar la seua equipació blanca i negra per una en què estaven presents els colors de la bandera republicana, una samarreta amb grans franges verticals de color roig, groc i morat (uns colors amb què jugaren tornejos front a equips del mateix àmbit com ara el República Carcaixent), canvi que pagà car en acabar la guerra ja que mai més tornà a nàixer el Rayo Benifaió.

El Camp de la Font o el negoci del futbol.

1933. Camp de la Font. D'esquerra a dreta en la primera fila (drets) Mas, Molina, Navarro, Eduardo Clérigues, Dasí (Guisaor), Mateu i Juan. En segona fila Perera, Soler, Mezquita i Olmos.

Roig o Sanz, ja entengueren el futbol com un mitjà per a fer negoci. Ja hi existia una iniciativa semblant a la veïna població d'Almussafes, on Paco Chaqués va construir l'anomenat "Camp del Barranc" -situat al bell mig del barranc del Tramusser-per al ja existent Almussafes Club de Futbol. Precisament, la iniciativa de Chaqués va envalentir a dos empresaris de Benifaió, Evaristo Rodrigo i Eduardo Andreu "el Xurro", per a construir un camp de futbol, amb més capacitat que el d'Almussafes i amb una clara intenció: obtindre un benefici econòmic.

Per a la seua construcció s'elegiren uns terrenys (on hi havia un antic forn de calç) situats enfront mateix de la Font del Llavador, una ubicació que li donà nom al nou recinte esportiu (possiblement el primer de la localitat) com a "Camp de la Font". L'acord era clar: els dos empresaris pioners es feien amb el control absolut del CD

El Rayo era l'autèntica pedrera del Benifaió. Aspiraven a jugar "amb els majors", com ells mateixos deien, però el CD Benifaió necessitava créixer, i per a créixer feia falta un camp de futbol en condicions. I aquest va vindre de la mà de la iniciativa privada, empresaris pioners que, més de mig segle abans de l'aparició de les plataformes digitals i dels Gil, Núñez,

Benifaió, que absorbia al Rayo, i els jugadors, a canvi de tindre un terreny de joc amb més condicions i propi, rebrien un percentatge de la recaptació que cada diumenge s'obtinguera. El romanticisme del futbol, que encara hui molts reclamen en fer-se els traspassos i fitxatges milionaris, es diluïa, pràcticament a les albors del futbol, envers l'objectiu d'una rendibilitat econòmica i l'espectacle de masses, amb la propaganda adequada, estava servit.

CD Benifaió-València CF, un espectacle que paralitzà el poble

El camp, un dels millors recintes de l'època s'inaugurà, com tants esdeveniments locals, el dia de la festa del poble de 1932 i per a l'ocasió no es va voler triar millor contrincant que el ja poderós València CF amb gran part de les seues principals figures. De fet, dos anys després, aquell mateix equip arribà a la final de Copa en Montjuïc i s'enfrontà al Reial Madrid amb jugadors que estigueren al Camp de la Font com Cano, Torregaray, Pasarín, Conde, Torredeflot, Vilanova, Costa i Villagrà. Conten els més vells que aquell dia s'aplegaren més de mil persones al Camp que desafiaren una sorprenent tronada d'estiu que va fer del terreny de joc un autèntic fangar però que no va deslluir l'espectacle. Front a front, un CD Benifaió amb el seu lluent equipament blanc (amb l'escut ja brodat a la samarreta) i un històric València, vingut de la capital en un autobús dels que encara no es coneixien amb el seu segon equipatge blau. El futbol, ara sí, ja estava totalment assegut a Benifaió.

Des de la inauguració del camp fins a l'esclat de la guerra, el CD Benifaió disputà tornejos regionals. A falta d'una competició homogènia que igualara les distintes categories, els propis equips i presidents del club eren els que organitzaven les competicions. Ben bé li devia d'anar als dos empresaris del Camp de la Font quan, escassos dos anys després habilitaren la instal·lació per a diversos espectacles. Així, a una vora del terreny de joc es va construir un enorme escenari de fusta on cada nit d'estiu es celebraven des de "variettes" fins a concerts, etc. El negoci anava en marxa en un lloc habilitat per a l'oci dels veïns de Benifaió. Els 30 cèntims que costava l'entrada per als homes i el "xavo" que costava per a les dones estaven més que rendibilitzats.

Mentrestant, l'equip anava acumulant èxits. Pel camp passaren equips, hui en dia molts dels quals ja han desaparegut, com el Artesano (filial del Levante), Olímpic de Xàtiva, Pellicers, Alginet, Picassent, Bunyol, Carlet, Carcaixent, l'infantil del València. Equips de renom a l'època que feien del Camp de la Font un punt de cita inexcusable cada diumenge. Es parla també que amb motiu d'un partit front a l'Olímpic de Xàtiva, al camp s'aplegaren més de 1.500 espectadors!. A l'equip, encapçalat pels incombustibles Evaristo Rodrigo i Eduardo Andreu amb el president de l'entitat José Greus, encara estaven alguns dels primers pioners del futbol al poble, als que s'afegien jòvens valors

eixits de la pedrera del Rayo. Així, en les alineacions de l'època apareixien Navarro, Regal, Mocho -un jugador manc!-, Molina, Toni, Tomàca -un porter d'Alzira, que podia ser el primer fitxatge del club-, Mas I, Mas II, González, Talamantes, Soler i un jugador-entrenador que destacava per la seua forta personalitat i que ha passat a ser tota una llegenda de Benifaió: José Perera, un veí que com a futbolista jugà al Levante, provà a l'Atlético de Madrid, va ser boxejador, jugador de billar, corredor a peu, pilotari i que arribà a ser Cap del II Cos de l'Exèrcit Republicà a Madrid. Va morir afusellat.

La seu social del CD Benifaió hi estava a l'anomenat "Bar Manré", un mític local situat a un dels cantons de la plaça i on, al soterrani, també es celebraven vetlades de boxa. Allí es discutien els rivals, els jugadors, les lesions, els diners... Tot aquell entusiasme es va dissoldre amb l'arribada de la Guerra Civil. La cridada a files de gran part dels jugadors va anunciar l'inici de la fi del CD Benifaió. Pràcticament ja no es jugaren més partits a partir dels inicis de 1937 i el Camp de la Font va ser requisat per plantar moniatos. L'activitat futbolística a Benifaió va sobreviure amb aquells que no s'havien incorporat a la guerra mitjançant algun partit al carrer.

Acabada la guerra, la posició econòmica dels dos socis va fer que el Camp de la Font retornara a la seua propietat però el CD Benifaió ja no va tornar mai com a tal. La secció local de la Falange va reintroduir un equip de futbol però ja amb el nom de "Frente de Juventudes Benifayó". Pocs anys després, la pressió urbanística va fer demolir el ja vell Camp de la Font per construir un nou camp ja de propietat municipal als terrenys on actualment hi és l'ambulatori. Però això ja és altra història...

Agraïments: a Paco, el bibliotecari i a Francesc Beltran, cronista oficial, per la seua orientació. I, especialment, a Vicent Molina i al "tio" Talamantes, dos entranyables personatges ja que sense la seua memòria no haguera estat possible aquest treball.

Ramón Sabater
Periodista i llicenciat en Ciències de la Informació

Fotos cedides per José Talamantes i Conxín Màs

El Pintoret

Vicente Costa va nèixer de peus, un fet que es podria considerar anecdòtic de no ser perquè en aquella època deien que qui naixia dret tenia un do especial. I així va ser, o almenys això creia el seu mestre en dir-los als seus pares quan Vicente tenia onze anys : "jo a este el tancaria a pa i pintura".

Sempre havia demostrat un talent natural per als treballs manuals, sobretot per al dibuix. Ja de xicotet feia les mostres per als altres xiquets a l'escola i de vegades se n' anava d'amagades a veure con treballaven la fusta al taller o fingia estar malalt per a quedar-se a pintar a casa (les nombroses faltes d'assistència a escola que apareixen al seu quadern de classe així ho demostren). Al poble el coneixien com *el pintoret* i

ja als dotze anys va fer una exposició on li donaren el segon premi, però quan anà a arreplegar els 4 quadres a l'oli que havia exposat, no els trobà.

Després d'anar a l'escola va continuar ajudant a son pare al camp perquè el seu germà va desaparèixer a la Guerra Civil, fins que un dia Maiques, coneixedor de les habilitats de Vicente, li va oferir retocar una diapositiva per estalviar-se anar a València a què li la retocaren i Vicente va retocar-la tan bé que no va fer falta una segona prova. A poc a poc tenia més clients, fotògrafs de València, Alginet, Gandia... per a què esmenara les diapositives. Aquesta feina artesanal s'ha perdut i ja quasi no es retoquen negatius, però una de les persones que encara ho fa és la seua filla que ha heretat el talent de son pare. A més a més, Vicente també dissenyava etiquetes i propagandes a la impremta Machí, però sempre sense deixar de banda el seu treball d'esporgador.

De vegades quan tenia temps pintava amb llapis pastel algun retrat o algun quadre (utilitzava aquesta tècnica perquè la pintura a l'oli se seca si no estàs pintant de seguit i ell no disposava de massa temps lliure).

El quadre que li va fer al seu fill quan aquest

nasqué, és el primer de les més de dues-centes obres que aquest autodidacta ha pintat durant la seua vida, la majoria retrats alguns dels quals són a l'estranger, com és el cas de tres que en va fer per a una família dels Estats Units; uns altres a sa casa, però tots pintats amb la màxima precisió. Uns dels retrats dels quals aquest pintor està més orgullós són els que els va fer als monarques, tant es així que els envià una diapositiva dels retrats i els reis li contestaren amb una carta d'agraïment.

El poble també ha requerit del seu talent, i d'ell foren els retrats de Benifaió que enviaren a Valmontone quan l'agermanament, així com el retrat que li regalaren al President de la Diputació, Ignasi Carrau, quan aquest vingué al poble a fer de mantenidor de la regina de les festes.

Aquest home senzill, ara ja jubilat, mai no ha fet una exposició per a guanyar diners ni mai no ha esborrat cap ratlla d'un quadre seu, però el que sí que ha fet són molts quadres elogiabls que omplin de goig les parets dels que els tenen.

Vicent Ferrer Marco Moreno

La poetessa de la terra

María Dolores Gómez és la recent guanyadora del Gran Premi Fundació Bancaixa en la seua 50ª edició, convocat per l' agrupació Amics de la Poesia.

Aquesta mestressa de casa sempre ha destacat en la literatura i ja quan estudiava, els seus mestres li recomanaven que es dedicara a escriure. Però ha sigut després de casar-se quan ha tingut temps per a reprendre la seua afició i el seu talent natural amb les lletres.

Dintre de la poesia María Dolores destaca en l'elaboració de sonets, on combina les antigues normes de mètrica i rima amb les innovacions i tendències actuals i així aconsegueix transmetre tota la força emotiva que atresoren les paraules. La rima lliure també se li dona bé, fins i tot el poema guanyador del prestigiós Premi Fundació Bancaixa pertanyia a aquesta modalitat. L' amor que ella sent per la seua terra i per la gent del seu poble és el que més inspira a aquesta artista.

Tot i que és en la poesia on María Dolores ha rebut el major reconeixement, amb moltes publicacions a revistes de tota València i algunes intervencions a la ràdio, també cultiva altres modalitats artístiques com el dibuix, la pintura i la narració, com demostren dues novel·les que ara està escrivint i els nombrosos quadres que penjen de les seues parets.

El poema que els oferim a continuació, ja ha sigut publicat a València i és una mostra de l'amor que María Dolores té per la gent d'aquesta terra. És un cant que dedica a tota eixa gent senzilla que fa la vida possible però que no obté cap reconeixement i està escrit en forma de silva amb una rima de heptasíl·labs i endecasíl·labs en assonant.

En la foto d'esquerra a dreta:
Pilar Carrasco León, José Miguel Duarte,
Mª José Piles, Constança Blasco Galve,
Matilde Ferrà i Mª Dolores Gómez Machí.
Al Saló de Cristall de l'Ajuntament de València

A LA GENTE SENCILLA

A la gente sencilla brindo el verso
porque pocos existen quien les cante.

Yo quisiera decirles tantas cosas!
que parecen sencillas
pero que son hermosas.

Ven trinar avecillas,
cantar alondras.
Florece limoneros y frutales,
plenarse los naranjos de azahares.
Pastar las ovejas, cabras y vacas.
Ven dorarse arrozales,
trigo y cebada.
Zumbear las abejas;
croar las ranas...

Contemplan como
la lluvia chapotea matorrales,
concéntricos anillos en el río,
las hojas empañadas,
resbalando gotitas por las ramas,
y el agua cantarina hacia el mar.

Se calientan los leños en el invierno;
arropando su cuerpo en pana y lana.

El minero en la mina va picando
arriesgando su vida a cada tramo.

El hornero cuece de madrugada
para darnos el pan por la mañana.

¡Hay aquel marinero o pescador,
si se enfrenta a la fiera
le cuide Dios!.

El chaval que en el campo pastorea
predice el temporal desde lo lejos.

El humilde estudiante con su esfuerzo
deja su juventud dentro los textos.

Las trabajadoras o amas de casa
que cuidan de los suyos les canto hoy.

Albañil, carpintero y labrador,
camarero, alfarero y leñador...

...Ellos son los que llenan nuestros pueblos
gente, gente sencilla,
les regalo hoy mi verso a su canción.

María Dolores Gómez Machi

CINCUNETENARIO DE A.A.PP. - HOMENAJE

Premio Especial "Amigos de la Poesía"
Certamen Poético 50 Aniversario, València 14 juny 2000

Hay un manto de flores perfumadas,
las acacias de nuevo revestidas,
las magnolias perduran en jardines
y avecillas que emiten melodías.

En la sombra, unos bancos, dos amantes,
y el poeta versando con su lira.

El telón, que se pliega en el teatro,
en la escena la gaya Poesía.

Recitando, unas bocas de cereza,
nos embriagan sus dulces melodías.

Acompasadas, flotan notas, letras...
enlazadas con una grata armonía.

Destierran al stress tan cotidiano,
personaje actual en nuestras vidas;
mientras duerme en la calle el negro asfalto,
hollado* por aquellos que transitan.

Athenea convoca a Mnemosyne*,
también a Euterpe*, Calliope* y Polymnia*,
que presidan con ella aquellos actos.

Poetas, rostros célebres de antaño,
autores de unas obras manuscritas,
eslabón tras simil habeis formado,
segundo, minuto, hora, día a día,
la sarta del Cincuenta Aniversario.

Un camino, una entrega con ahíncò,...
la simiente que aquellos cultivaron,
da hoy fruto, recogido en nuestras arcas.

¡Tanpreciado cual oro, cual brillantes,
resplandece con brillo comunal!

Hoy poetas las Letras desearía,
ensalzarlas, rendirles homenaje,
con flores del lenguaje de los signos,
rebosantes de amor y melodías;
con colores repletos de embeleso,
transmitiendo en hogaño sus fragancias.

Personajes de tránsito en la Lírica
y aquellos que marcaron ya sus huellas,
mi aprecio con mi estima les ofrezco.

Quienes llevan el Arte en la mochila
compartiendo su pan con los hambrientos
y borrando con sus mieles las fatigas.

Compañeros de la pluma y la lira,
¡va un brindis por todos, por aquellos,
por los Amigos de la Poesía !.

Hollado*: pisado, pateado, atropellado

Mnemosyne*: la musa de la Memoria

Euterpe*: la musa de la Música

Calliope*: la musa de los Cantos Heroicos

Polymnia*: la musa de la Poesía Lírica

y los Cantos Sagrados

Història, demografia i urbanisme locals

Des de fa cert temps la idea de com el nostre poble havia anat vertebrant-se fins esdevenir el que a hores d'ara apreciem anava rondant-me pel cap. El per què de la irregularitat de molts carrers, el moment en què es van traçar o el com havien anat configurant-se amb el pas dels anys eren qüestions que em feien reflexionar.

Trobat-me en aquestes cavil·lacions internes, heus ací que certs esdeveniments locals m'empentaren a posar-me mans a l'obra:

- D'una part l'exposició de l'Aula d'història i cultura local "Recuperació del patrimoni històric-artístic municipal d'abans del 39" que em feia descobrir, entre d'altres peces, un plànol de la localitat de 1925.

- D'una altra l'aparició del plànol ací reproduït i que hem datat aproximadament cap a 1909-10.

- Posteriorment la presentació del vídeo fet a les "Bodas de Diamante (1975)" que tingué lloc a finals de març i on se'ns ofería un repàs a l'estat de la població d'aleshores.

- I finalment un article publicat el passat 2 de març (Levante:2000,36) on s'afirma que Benifaió ha crescut demogràficament un 17% durant el període 1991-98 (Anuari 2000 de la Caixa) i que em va fer conjuminar l'aspecte del creixement urbanístic amb el de l'augment demogràfic.

Pel que fa a l'estudi, aquest quedarà dividit en tres parts: els antecedents, el nostre segle i el futur.

1.- ANTECEDENTS

Deixada a part la discussió de les teories al voltant dels pobladors primigenis de Benifaió (ROMERO:1983,18-20 vs BELTRAN:1995a,3-4) tot sembla indicar que el nucli primitiu de la localitat, establert com a vila rústica romana, estaria situat a les rodalies de la font de Mussa i abraçaria "des dels primers anys de la nostra era fins a mitjans del s.IV"(BELTRAN:1984,35). Amb les darreres ramalades del baix imperi romà o "dominat", caracteritzat per l'absolutisme total dels emperadors i la posterior invasió dels pobles bàrbars, aquest incipient nucli demogràfic es desmantellaria i, tal vegada, el seu referent posterior es trobava ubicat, en certa manera, als voltants "de les fonts de Mussa i Xétxena"(BELTRAN:1986,12) i de la torre de Mussa. Aquesta, tot i les seues datacions als s.XIII i XIV (ROMERO:1983,31 o LÓPEZ:1999,53) pensem que és anterior, tot i que un estudi arqueològic n'hauria de ser determinant.

Amb el pas del temps, "el primitiu nucli de població de Benifaió, (que) estava format per un conjunt de cases, agrupades unes i disseminades altres..."(ROMERO:1983,70) s'assentaria als voltants de la torre de la Plaça(s.XI) des d'on "l'alqueria islàmica ..., la situació exacta de la qual ens és ara desconeguda, va anar formant un nucli propi de població consolidada, sempre al voltant de la torre fundacional, fins a formar un 'lloc', denominació donada a la localitat o terme que no té la consideració de ciutat o de vila"(BELTRAN:2000,47). Aquest 'lloc' àrab "iniciat tal vegada en el segon període de dominació, i que adquireix el seu aspecte de nucli en el darrer període de dominació morisca...està format per la residència del senyor dels terrenys

colindants i domina una torre...Acollits a aquesta construcció cívico-militar s'agrupen algunes construccions...dels criats i llauradors de la propera horta"(ARTAL:1927,2)

No serà però fins uns quants anys després, quan apareixerà la primera citació fidedigna referida a la localitat. Com és lògic s'hi troba al Llibre del Repartiment on hi ha una donació (13-6-1238)"a tots els prohòmens de Barcelona que romanguéreu en l'exèrcit amb Nós,...l'alqueria de Beniayho"(FERRANDO:1979,36). Aquesta la "trobem novament documentada l'any 1259, i també el 1276, quan es relata que els moros residents...foren foragitats de llurs cases i propietats i hagueren de ser-hi tornats a instal·lar per reial ordre"(BELTRAN:2000,12).

Amb posterioritat a tots aquests fets, el 'lloc' comença a veure's immers en un degoteig de propietaris i senyors feudals. Així, "en un document datat el 25 d'octubre de 1304 llegim que el noble Bertomeu Matoses posseïa el terç delme del lloc de Benifaylón, i que en 25 de febrer de 1338 el tingué Pardo de la Casta... En altre document de 5 de novembre de 1348 veiem que compra el lloc na Maria Lladró de Vidaura"(SANCHIS:1922,119) i és en aquest any quan es documenta el conegut com a 'castell' de Benifaió. Anys abans, exactament el 1345, ja s'havia documentat la font de la Carrasca o del Raval (LÓPEZ:1999,54).

Tot i que no tenim cap dubte que per eixes dates (mitjan s.XIV) el cens local devia ser ben reduït alhora que consolidat al voltant d'una menuda ermita (BELTRAN:1998a,65), sabem que "en la segona meitat del s.XV es traslladà a Benifaió la seu parroquial, per l'augment de població i la quasi desaparició del poblat d'Espioca" (ROMERO:1983,70) i així es reflecteix en les primeres xifres demogràfiques que se'ns ofereixen mig segle després, el 1510, quan la localitat comptaria amb unes 54 famílies -uns 180 habitants-(Levante-EMV:1993,55) i el 1520 quan tindria uns 60 veïns(BELTRAN:1986,17) o 60'55 (GARCIA MARTINEZ:1981,56; font:Viciàna, Crònica de València) -uns 200 h.-, i és a partir d'aquest moment quan comencen a aparèixer dades de tota mena, tant poblacionals com senyoriales. Així, "a mitjans del s.XVI pertanyia als Jofré, si bé no hi ha cap altra dada que en faça referència a aquesta etapa" (BLASCO:1983,17). Amb tot, sabem que és en aquest període quan té lloc la revolta de les Germanies (1519-23) i que Benifaió juntament amb Alginet foren "els dos últims llocs de la Ribera Alta compostos per la corona, segons la Crònica de Viciàna, si bé amb xicotetes quantitats"(GARCIA MARTINEZ:1981,60). Ara bé, aquestes quantitats de població fan referència al nombre de cristians vells de la localitat. I en aquest punt cal que ens fixem en un aspecte força significatiu com és el de l'expulsió dels moriscos.

Els moriscos eren els descendents dels musulmans andalusins que continuaven habitant la península Ibèrica després de la reconquesta, tot i que -suposadament-conversos al cristianisme. El 1609 Felip III ordenà la seua expulsió, fet que originà la pèrdua de les rendes que aquests tributaven a les esglésies parroquials i monestirs. A més, els grans senyors foren els beneficiats de les seues terres i "posarien molt d'afany en el seu repoblament i posterior posada en producció" (BLASCO:1983,18). I és en aquest context quan apareix la figura d'en Miquel Falcó de Belaochaga qui el 1615 adquireix el senyoriu i el vincula amb caràcter agnàtic. Per tant, podríem parlar de què amb el general despoblament i empobriment per l'expulsió dels moriscos, Benifaió sofreix una davallada de població i ens sembla que no estaria fora de lloc la idea d'una possible segona repoblació. (Cal esmentar que no podem saber-ho amb certesa ja que el Registre Parroquial es conserva a partir del 1640). Així, el 1600 comptava amb 60 cases -uns 200 h.- (SANCHIS:1922,119), el 1609 amb 62 cases de cristians vells -uns 210 h.- (BELTRAN:1996,3 citant J.Bernat i M.Badenes i esmentat també per Gaspar Escolano (v.BELTRAN:1997b,268)), el 1646 solament amb 54 cases -uns 180 h.- (BELTRAN:1996,3), el 1667 amb 58 -uns 190 h.- (BELTRAN:1997b,268) i el 1692 amb 48 veïns o famílies -uns 160 h.- (BELTRAN:1996,3).

Fent una reflexió al voltant de la ubicació de la localitat i el seu desenvolupament urbanístic fins a principis del segle XVIII queda ben palés que "ofereix ben clar i determinat el creixement característic de les poblacions de la regió valenciana...Situat el seu nucli en el centre geomètric aproximat d'una zona molt feraç, aprofita per a assentar-se en el lloc de prominència més acusada i escolleix una xicoteta lloma o ondulació del terreny, al qual no podem dir turó, elegint, si no el seu punt més elevat,

sí un on el desnivell del qual respecte al de més altitud no oferisca els desavantatges de ser dominat, cosa que assegura un bon emplaçament defensiu" (ARTAL:1927,2).

No hi ha dubte que el nucli més primitiu, l'àrab, és el que reuneix aquestes característiques, motiu pel qual el poble començà a formar-se als voltants de les actuals places Major, del Progrés (antigament separada en plaça del Vidre i de les Ànimes, BELTRAN:1999a,44 i més tard unides amb diversitat de noms), de la Immaculada i del comandant Rovira (plaça de l'Àngel) amb els respectius carrers travessers: Abadia (1r tram), Josep Morote (de les Dames), Fcesc.Climent (dels Forns), Gràcia i Major (1r tram). Arran d'aquesta ubicació "quatre vies de comunicació es dibuixen perfectament i s'han conservat fins a l'actualitat, dos d'elles de comunicació entre Benifaió i els dos pobles moriscos (?)d'Alginet i Almussafes i dos de servei, una a la part de l'horta que condueix fins els propers ravals i el llac de l'Albufera (el de Trullàs) i altra que conserva el seu nom primitiu (camí de la font de Mussa) que serveixca per portar aigua..."(ARTAL:1927,2). De fet, hui en dia, aquestes vies encara són fonamentals a la localitat (si exceptuem la d'Alginet o la de la font de Mussa, substituïdes per l'avinguda dels Reis Catòlics, tot i que serveixen la primera com a ronda interior i la segona és usada per arribar a l'estació del ferrocarril o al polígon Jaume I).

Si continuem rellegint Artal "sota la influència cristiana el poble anava augmentant i algunes de les sendes de peatons i camins de ferradura adquireixen importància, cosa que determina un eixample característic del nucli àrab i l'inici de dues noves vies que formen hui els carrers de Cavallers(dels Paluts) i del Prat (Ermita)"(ARTAL:1927,3). Precisament, els propis barons de Benifaió, els Falcó, "tenien un gran hort ubicat en el carrer de Cavallers, conegut com l'hort dels senyors"(BELTRAN:1986,18).

I és en aquest estat de coses quan comença el segle XVIII que "va a suposar la recuperació en tots els àmbits...caracteritzada per un augment de la població i, en general,per un increment de la productivitat" (BLASCO:1983,23). Així és, durant aquest segle i una vegada acabada la Guerra de Successió el 1707, el nombre de veïns augmentarà considerablement, especialment a partir de 1750. Entre els motius tenim "les aportacions d'uns moviments migratoris, quasi sempre de signe

intern...(amb) nous pobladors (que) arribaran atrets per les baixes densitats existents i pel creixement econòmic, sobretot en el camp"(BLASCO:1983,23). Podem recordar, a tall d'exemple, com es construeix un nou temple parroquial més gran i modern (1771) i com es transforma l'agricultura amb l'arribada de les aigües de la Séquia Reial (1781).

Si traslladem aquest creixement a dades tenim que el 1715 la localitat comptaria amb 225 habitants (PÉREZ I BONNÍN:1986,416), amb 63 famílies -250/300 h.- el 1730 (BELTRAN:1996,3) i arribaria a 130 veïns -uns 450 h.- el 1740 (CAVANILLES:1983,187). Posteriorment assistim a una autèntica explosió demogràfica:el 1768 (cens d'Aranda) compta Benifaió amb 902 h. (BELTRAN:1996,3), el 1787 (cens de Floridablanca i tot i l'epidèmia de febre terçana de 1784) amb 1.068 h.(BELTRAN:1986,21), el 1793 amb 260 famílies -uns 1.140 h.- (CAVANILLES:1983,187) i el 1794 amb 1.170 h.(PÉREZ I BONNÍN:1986,416). Així, observem com "des del 1713 (amb aproximadament 215 h.) al 1787 i segons els censos, Benifaió creixeria un 403%, comptant el 1750 amb 1.068 h., una densitat de 53'19 h./Km2 i una extensió de 20'08Km2" (tot i que la dada poblacional és incorrecta per a eixe any)(BLASCO:1983,23).

Aquest creixement demogràfic degué comportar-ne un d'urbanístic i així "en època més recent el nucli torna a eixamplar-se i determina noves direccions radials que formen els carrers de Quevedo, Sta.Bàrbera, Atarassanes, Mendoza (1r tram) i Espioca (tal vegada Reial o la Torre?)"(ARTAL:1927,3). D'aquesta època es té constància dels noms de plaça de la Carnisseria el 1776 i el 1782 (actual plaça Major) i del carrer del Calvari el 1808 (actual carrer Ermita), (BELTRAN:1997a,408 i 409). També, segurament, s'obriria el carrer de la Glorieta (Fcesc.Morote), almenys en el seu tram més estret, per tal d'unir el del Prat amb el de la font de Mussa i el d'Alginet. Poden datar també d'aquest moment els carrers Nou,el de la Font, el de València i el de sant Antoni.

Amb l'entrada del s.XIX i iniciats els primers moviments antisenyorials, observem com el creixement tant demogràfic com, suposem, urbanístic és força reduït. Així, l'any 1842 (segons MADDOZ:1846,215) Benifaió compta amb 393 veïns -1.131 h. i unes 400 cases- (v.BELTRAN:1996,4). Amb tot a la segona meitat de segle es produeix un nou relleuament força cridaner. Així, el 1857 compta amb 2.814 h. (BELTRAN:1996,4) i el 1860 amb 2.939 (PÉREZ I BONNÍN:1986,416). Un factor que sense cap dubte impulsaria aquest creixement és la connexió amb València per ferrocarril el 1852.

Tres fets marcaran la fi de segle a la localitat. D'una part l'abolició del senyoriu el 1872, d'altra la inauguració de la plaça de bous el 1884 i finalment el que més ens afecta, l'epidèmia de còlera que l'assotà el 1885. Tot això provocarà un lleu estancament

de la població. Així el 1881 té 3.638 h. (BELTRAN:1986,25) i el 1892 (amb 185 morts pel còlera en poc més de tres mesos) 3.615 (PORTALÉS:1910).

Un nou augment demogràfic degué comportar-ne un d'urbanístic, desenvolupant-se la població al voltant de la nova via de comunicació, el ferrocarril, i amb la inauguració de carrers

com ara el de la Glorieta en el seu tram més ample, el de St.Ferran (anomenat Portelles a partir del carrer Trullàs cap a la plaça de les Punxes i paral·lel al carrer Major), el de St.Miquel (Àngel), el de St. Vicent, el de Bernabeu Sanchis (Progrés), el de Xàtiva o el de St.Marçal on s'instal·laria una nova ermita en la seua confluència amb el del Prat (Ermita).

2.- EL NOSTRE SEGLE.

"El creixement ha estat com era lògic concèntric amb vies radials, ja que cap obstacle natural s'oferia al desenrotllament en tots els sentits...i així deu continuar...doncs l'únic obstacle no natural que se'ns ofereix per a això és la línia de ferrocarril del nord..."(ARTAL:1927,3-4). D'aquesta premissa partia Emili Artal a l'hora de fer l'exemple de Benifaió el 1927. I és que el poble continuava creixent pel desenvolupament de l'agricultura (especialment pels conreus de la taronja i de l'arròs) passant d'una població de 4.267 h. el 1900 (BEUT I PLA:1972,144) (d'altres autors com BELTRAN:1986,26 parlen de 4.004 h.) a 5.031 el 1910, amb 1.203 cases (SARTHOU,v.ROMERO:1983,62) i arribant a 5.867 el 1920 (ORTS:1986,33).

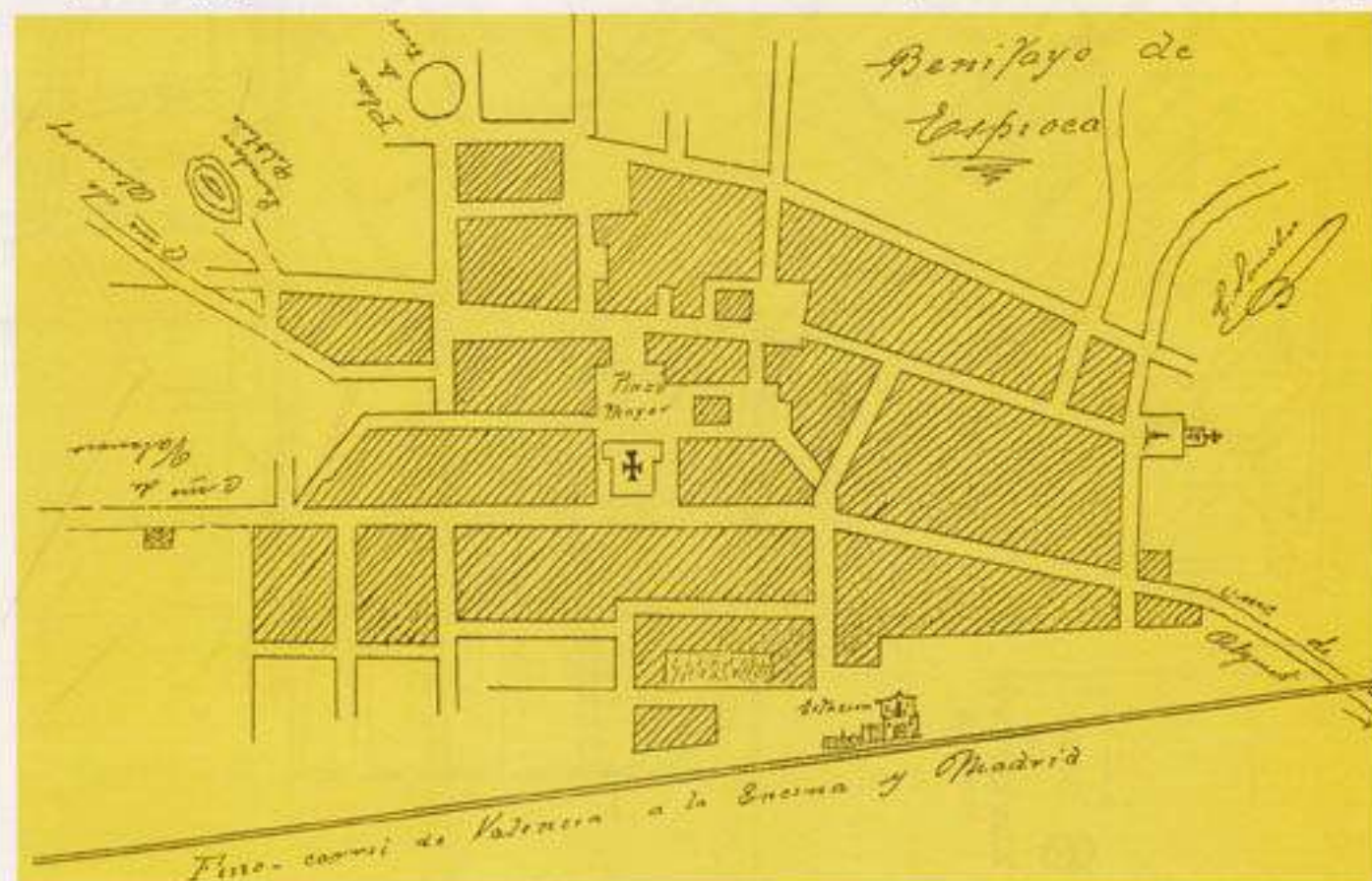
Urbanísticament parlant s'incorporen alguns exemples d'arquitectura modernista en algunes vivendes construïdes per la incipient burgesia, s'erigeix una creu de terme per commemorar el nou segle i s'instal·la l'enllumenat elèctric a la localitat (GARCIA PERPIÑÁ:1985,37 i 69).

Aquesta és la situació que el lector pot observar al plànol que acompanya el present text i on podem destacar el creixement en direcció sud i oest (on el terreny era més elevat i es localitzava el ferrocarril). A més a més , durant aquestes dues

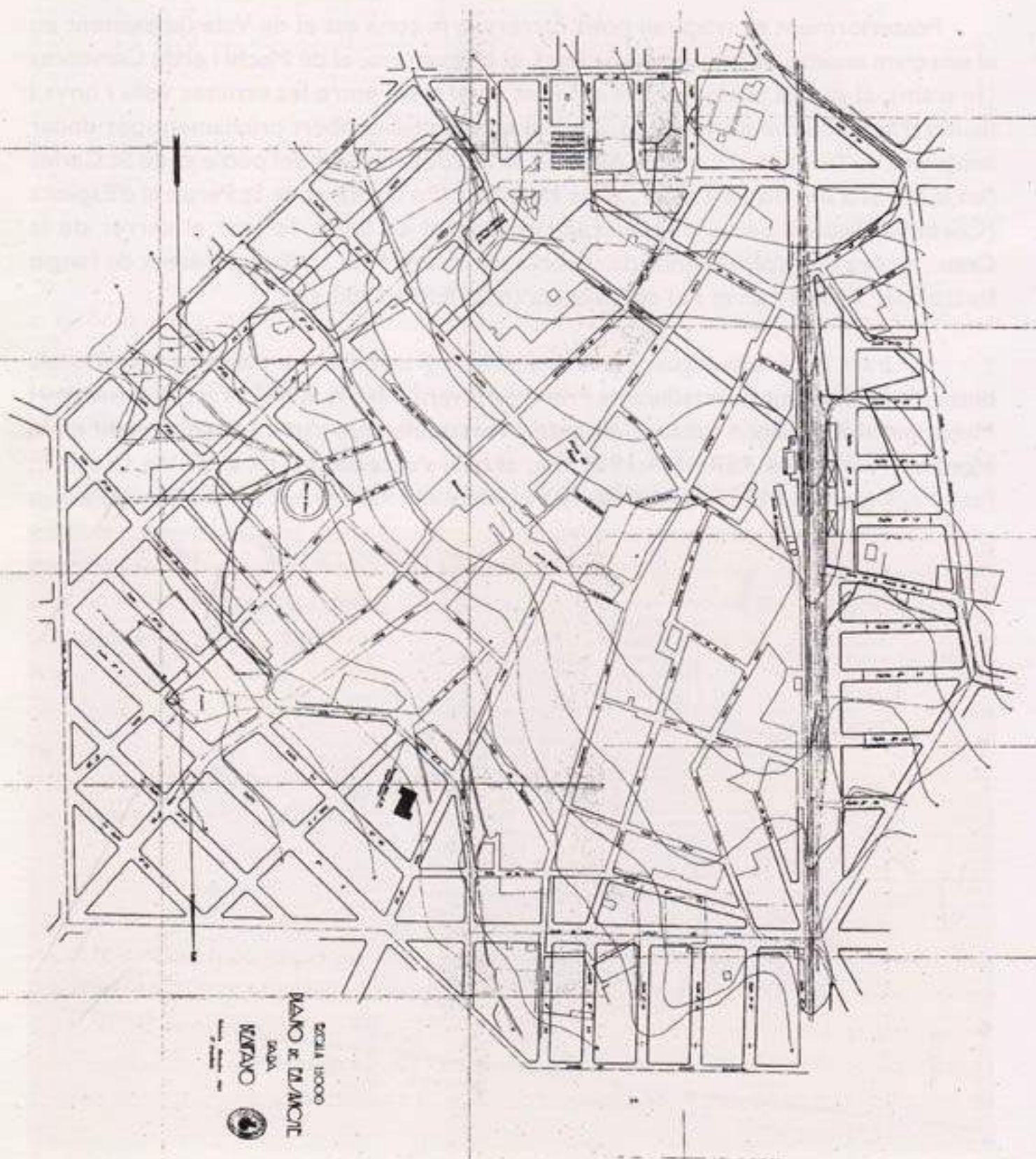
décades es produeixen algunes reformes: "La primera...s'efectuà en la que (era) plaça del País Valencià (plaça del Progrés)...fent desaparèixer una illa de cases i ampliant la plaça de les Ànimes..."(ROMERO:1983,41-42); el 1906 es canvia la denominació del carrer de St.Antoni pel d'Adelina Domingo (com encara es pot observar a la placa); el 1909 començà a obrir-se el carrer de Sta.Bàrbera (GARCIA PERPIÑÀ:1985,44-45) reflectit al plànol tal i com és descrit en aquestes pàgines i el 1910 es construeix en un camp de garrofers l'escola de Crist Rei (GARCIA PERPIÑÀ:1985,42) que encara no apareix al plànol.

Posteriorment es traçaran nous carrers: a la zona est el de Vela (ja existent en el seu tram anomenat actualment St.Roc), el d'Espartero, el de Machí i el de Cervantes (1r tram); al sud es prolongarà el del Prat en el tram entre les ermites vella i nova i hauria d'aparèixer al plànol el de Tenório que ja s'havia obert prèviament per donar accés des de l'estació al carrer d'Alginet i en la zona nord-oest del poble el de St.Carles (on ja hi havia una illa de cases) , el de Mendoça (2n tram), el de St.Pere i el d'Espioca (Corbella) "que a poc a poc anaren prolongant-se fins a formar el carrer de la Creu...ahora que s'obria l'entrada al poble pel carrer Nou...tallant el vèrtex de l'angle format per aquest carrer i el de València"(ROMERO:1983,42)

Durant la dècada següent és destacable la gran millora en algunes obres locals dutes a terme durant la dictadura de Primo de Rivera. Així, "l'any 1925 l'actual Cementeri Municipal substitueix a l'antic Cementeri Parroquial que s'ubicava en el camí de la Mocarra (v.GARCIA PERPIÑÀ:1985,66), al qual s'accedia per un antic Via Crucis...; l'any 1926 (segons BELTRAN:1998b,172 i 1996,4 el 1923) té lloc la reforma de l'antiga

font de la Carrasca, que és convertida en Safareig Públic Municipal, (i es planifica l'obertura (5-2-26, plànols Arxiu municipal) del carrer de l'Abadia en el seu tram entre el carrer de Cavallers i la plaça de St. Antoni (del Convent) que s'amplia)...i el mercat municipal, obra de l'arquitecte Artal, únic exemple d'arquitectura racionalista de l'època a Benifaió és inaugurat l'any 1929 (v.ROMERO:1983,86-87), alhora que es col·loca la primera pedra del Grup Escolar" (BELTRAN:1986,27-28). En aquestes circumstàncies la localitat ha passat de comptar amb 6.000 h. el 1922 (SANCHIS:1922,119) a 6.551 h. el 1930 (PÉREZ I BONNÍN:1986,416).

D'aquesta dècada es conserven dos plànols de la localitat interessantíssims. En el primer "Proyecto de las nuevas alineaciones de Benifayó" (15-11-1925) es proposen les alineacions recomanables per a un traçat modern de la localitat. Hi cal destacar ampliacions (c.Portelles), creacions de nous carrers (Llevant, Fcesc.González, Vicent Marí) i la urbanització de parcs o jardins (plaça de l'Estació). Però per damunt de tot cal fer tres comentaris: la nova alineació dels carrers de Sta.Bàrbera i Atarassanes fins fer-los confluïr, l'allargament del carrer de Quevedo fins la plaça de Blasco Ibáñez per un costat i fins l'estació per l'altre i finalment la reestructuració de la plaça i carrer Major. En el segon "Plano de ensanche para Benifayó" (desembre de 1927) es projecta l'eixamplament de la localitat. Aquests plànols són una autèntica joia ja que el poble tal i com hui en dia el coneixem n'és un fidel reflex. Com a comentari cal dir que es projectava construir un segon grup escolar enfront de la plaça de Blasco Ibáñez, entre els carrers de Fcesc.González, sant Rafael i l'avinguda de les Germanies, alhora que apareixien traçats tota una sèrie de carrers a l'altra banda de la via (hui ocupats o bé per la LAISA o bé pel polígon Jaume I).

Les dècades dels anys 30 i 40 constituïran un punt i apart en aquest ideari reformista. Demogràficament "hi ha diverses fluctuacions no donant-se una tendència clara per les emigracions, la guerra i la postguerra" (ORTS:1986,34). "Gents de la localitat addictes a la República l'abandonen, buscant l'exili a França i països d'Hispanoamèrica. Arriben anys de repressió, molts veïns estan presos i alguns són afusellats (a Paterna. v.BELTRAN:1999b)" (BELTRAN:1986,30).

Una excel·lent descripció de com era el Benifaïó d'aleshores la trobem al llibre de José García Perpiñá. A la pàgina 49 descriu l'extensió de la localitat i a les pàgines 23 i 24 el trajecte que feien els cotxes de línia pels principals carrers en direcció a València. Allí us remetem per tal de gaudir-ne en tota l'extensió. Sols comentar que fins i tot els padrons d'habitants es deixen dur per les atzaroses circumstàncies del moment. Així, si el 1930 deixàvem la localitat amb 6.551 h., el 1938 es computen 7.640 h. i el 1941 hi ha 7.677h. que baixen a 7.349 el 1943, pugen a 7.643 i 7.777 el 1944 i el 1945 i arriben a 7.629 el 1950 (dades tretes de la documentació d'altres i baixes del padró municipal). És a dir, en 20 anys la població augmentaria en poc més de 1.000 h.(16'5%).

Durant aquests anys també es faran certes reformes d'interès. Una de les més destacades té lloc el 1937 al carrer de Sta.Bàrbera on les cases comencen a alinear-se bé avançant-les o bé retallant-les (els coneguts "retiros") (GARCIA PERPIÑÁ:1985,44-45). A més, el 1944 s'inauguren el monument als "caiguts" i el Grup Escolar Sta.Bàrbera (v.ROMERO:1983,87) i poc després es construeix l'andana que duu al cementiri fent un pont damunt la Séquia Reial.(Podeu consultar la situació dels diferents cementiris a ROMERO:1983,68).

Posteriorment comencen a obrir-se nous carrers com el de Vicent Marí (carrer Trencat) el 1947 i el de Regino Mas el 1949 (ROMERO:1983,89 i BELTRAN:1998b,182 i 184), tot i que al plànol del 1954 el primer no apareix encara ni traçat i el segon està en projecte de construcció.

"Després d'anys d'escassetats i penúries als anys 50 comencen a manifestar-se els primers símptomes de recuperació a la localitat. El conreu de l'arròs assoleix preus alts i l'agricultura comença a ser rendible". "Segueixen anys en què són freqüents la realització de millores socials; la xarxa d'aigua potable és inaugurada el 1957 (el 1954 segons ROMERO:1983,89) i també un nou camp d'esports municipal (inundat per la riuada del 1957 (v.ROMERO:1983,79 i 90) i situat on ara es troba el centre de salut per substituir el camp de la Font) (mentres que) el sanejament i el pavimentat de la població arriben el 1960" (BELTRAN:1986,30).

La dècada dels seixanta constituirà un principi de trencament amb la societat agrícola tradicional en aparéixer certes indústries (tot i que derivades de l'agricultura) com Romi, Laisa, Tritón, Dupen, Andrés Beltrán, etc. tot i que la producció agrícola no descendeix. Bona prova d'això és la posició capdavantera i els premis que obté la Cooperativa Hortofrutícola sorgida arran de la fusió d'altres el 1971.

Demogràficament "de 1950 a 1970 es dona un gran creixement, especialment del 60 al 70 (4'89%)(i) per la industrialització que sorgeix a tot l'estat..." (ORTS:1986,34). Així, si com hem dit, el 1950 la localitat compta amb 7.269 h., el 1960 en té 8.095 (PÉREZ I BONNÍN:1986,416) , el 1965 hi ha 8.409 (PÉREZ I BONNÍN:1986,416) i passa la barrera dels 10.000 el 1970(10.038 segons Levante-EMV:1993,55 o 10.183 segons BEUT I PLA:1972,144). Urbanísticament parlant l'any 1954 es reprén la idea ja traçada per Artal d'ampliar el poble. Es conserva un plànol de l'època "Proyecto de ampliación del plano de ensanche zona norte de la población de Benifayó (Valencia)(Partiendo del eje de la Gran Vía Norte (futura dels Reis Catòlics) , sobre terrenos no urbanizados)"que és obra de l'arquitecte Leopoldo Blanco Mora amb data de maig del 1954. Aquest plànol respecta, a grans trets, les idees ja esbossades per Artal el 1927, tot i que afegeix més carrers en la zona propera al barranc del Tramusser i és l'origen d'una sèrie de construccions, reordenacions i ampliacions del poble.

Segons ROMERO(:1983,43) (i són millores que encara no apareixen fetes al plànol del 1954)"s'enrajolà la plaça Major (del Cabdill)(suposem que coincidint amb la inauguració de la font el 1954), alineant-la en tots dos costats, per tal de donar-li forma rectangular uniforme, sense racons"(podeu llegir com era la plaça abans de reformar-la a les pàgs. 13, 14 i 17 del llibre de García Perpiñá). També ens comenta l'obertura del carrer de Vicent Marí, ja esmentat abans, "i del que dona accés a les eres existents darrere del carrer de St.Ferran i de Trullàs, on s'ha construït un grup de vivendes formant diversos carrers"(carrer de Fcesc.González?). També "s'ha

eixamplat el carrer Major que formava una espècie d'embut en convergir amb la plaça Major" així com "el carrer de l'Abadia...(que en formava un altre) en convergir amb el final de l'església".

També sabem que en desembre del 1954 s'inaugurà "l'ornat i embelliment del racó del carrer de Portelles amb l'entrada al safareig,...el grup de vivendes per als mestres i el secretari de l'ajuntament (i per tant el carrer de sant Josep de Calasanç), la nova plaça de la Immaculada...i el seu jardí, (així com) els nous de la plaça de l'Estació (dels Màrtirs), de la plaça del comandant Rovira i els de la plaça de José Antonio (del Progrés)"(ROMERO:1983,89-90).

Pel que fa a les obres més importants o ambicioses queda clar que "bloquejat per la Séquia Reial del Xúquer pel sud i pel ferrocarril València-Madrid per l'oest, (Benifaió) ha volcat la seua expansió urbanística cap a l'est i el nord..."(GARCIA PERPIÑA:1985,10) i és en aquests anys, finals del 50 i durant la dècada dels 60 quan es mampendran tota una sèrie de construccions envers aquestes direccions.

Així, cap a mitjans dels anys 50 s'inauguren les cases que envolten el col·legi Sta.Bàrbara ("les cases barates"), algunes de les quals s'havien començat a construir abans de la guerra. Apareixen per tant els carrers del Papa Lleó XIII, l'avinguda de la Caixa d'Estalvis al seu 1r tram i el 2n tram del carrer de la Font.

També en març del 1957 "es procedeix a descobrir les plaques retoladores de les avingudes dedicades a Salas Pombo (M.Hernández, que en principi arriba fins al carrer d'Espartero), Barón de Cárcer (Germanies) i Julio Vila (Ausiàs March)" mentres que el 1959 estan efectuant-se obres de clavegueram a l'avinguda dels Reis Catòlics així com el pas inferior a la via del ferrocarril (v.BELTRAN:1998b,41). Seguidament comencen a edificar-se cases a tots dos costats d'aquestes avingudes i "el diumenge 5 de març de 1960 (s'inaugura) el grup de 86 vivendes (82 en algun text) (Francisco Franco)..."(ROMERO:1983,90) i que corresponen als carrers del músic Escrivà, de Francesc González i de sant Rafael. Mentres, a l'altre costat de l'avinguda naix el carrer de Juan Ramón Jiménez, autèntica mostra de l'evolució en els gustos urbanístics ja que cada tram d'aquest carrer correspon a una dècada (des dels 60 fins l'actualitat).

Coincidint amb aquesta apertura de grans avingudes, comencen a aparèixer els primers blocs de pisos que tractaven d'absorbir la gran quantitat d'immigrants que arribaven a la localitat. Així, desapareix el trinet al carrer de Joan Josep Llorca substituït per la 'finca de Romaní' i també a la mateixa zona (prop del nou camp d'esports) es construeix la coneguda 'finca del fiambre'. Dins d'aquesta dinàmica la dècada següent es construeixen la 'finca de la ferradura' i la més famosa de totes elles, la 'finca del puro'.

Mentrestant, el 12-8-61 "té lloc l'acte de la benedicció i inauguració de la nova ermita"(destruïda l'anterior el 1937)"(ROMERO:1983,90-92), cosa que provocà el posterior eixamplament dels carrers de l'Ermita, de Xàtiva i d'Alginet fins on hui arriben i el 1963, una vegada desapareix la plaça de bous, es prolonguen els carrers de Llevant, de Cervantes (2n tram) i es crea el de sant Joaquim.

També de principis de dècada (1962-63) són un grup de cases (les finques no apareixeran fins als 70) que hi ha a l'altre costat de l'avinguda dels Reis Catòlics, vivendes promogudes pel Sr.Dionís Chansà i que ocupen els hui carrers de Sta.Anna i St.Isidre. Més tard apareix el carrer de Picassent, mentres que els carrers de St.Vicent i de Cavallers ja s'havien format prèviament (a finals dels 40 o principis dels 50); cal tenir present que el 1926 s'havia inaugurat l'actual escorxador al final d'aquest darrer carrer.

D'una època un poc més tardana (1963-64) és el grup de vivendes que coneguem com 'les casetes de Chansà' en haver estat també promogudes per aquest senyor. Són els actuals carrers de Marià Benlliure, del pintor Sorolla i de Francisco de Goya.

Posteriorment, l'any 1968 s'inauguren el magatzem de la cooperativa al camí de la Marcel.lina i el 3-8-68 "el grup de 270 vivendes de renda limitada subvencionada 'Salas Pombo'" (ROMERO:1983,92-93) conegudes com 'les casetes de l'alcalde' i que abraçarien des del carrer d'Espartero fins el de l'Albufera, sent flanquejades pels carrers del Papa Joan XXIII, l'avinguda de M.Hernández i els carrers Major i carretera d'Almussafes, amb el consegüent allargament del carrer de Vela.

Finalment, el 1969 "ja comença a funcionar el camí veïnal d'enllaç entre Sollana-Benifaió i Benifaió-Catadau amb un pont inferior (túnel ja iniciat a construir el 1959) en el ferrocarril...i es projecta el centre poliesportiu lindant amb el camí de la Marcel.lina" (Arxiu Municipal Benifaió).

Els anys 70 comencen amb la crisi del petroli del 1973. Tot i això "al País Valencià arriba més tard, aproximadament el 78-79 (segona crisi del petroli)"(ORTS:1986,34). És per aquest motiu que la construcció de blocs de pisos segueix imparable; nous immigrants hi són atrets per la nova planta d'automòbils d'Almussafes i així es construiran finques com la 'de mig dol', 'l'edifici Norte' i d'altres de l'empresa

VACOMAR. Amb tot la 'joia' arquitectònica del moment la constitueix l'edifici Berna que farà que es prolongue l'avinguda de Miguel Hernández i es puga enllaçar amb l'avinguda de la Caixa d'Estalvis i el carrer del Papa Joan XXIII. Amb tot, "la instal·lació ... (a) Almussafes de la multinacional automobilística Ford Espanya s.a. el 1976, no duu a Benifaió les repercussions previstes" (BELTRAN: 1986, 30) quedant-se molta gent a viure en els pobles de la rodalia de la capital provincial.

També demogràficament "de 1970 a 1985, per la crisi, el creixement de la població se situa prou per davall del període anterior, per una forta disminució de l'emigració i per la conscienciació de la gent... (en reduir) el nombre de fills" (ORTS: 1986, 34). Recordant que el 1970 la població ja ultrapassa la xifra de 10.000 h., el 1975 n'abastarà 11.014 (ROMERO: 1983, 55), el 1981 ja en seran 11.849 (PÉREZ I BONNÍN: 1986, 416) i el 1985 arribarà a la xifra més alta fins aleshores, 12.433 h. (ORTS: 1986, 33).

Les dècades dels 80 i dels 90 són prou irregulars alhora que cícliques econòmicament parlant. Així passem de moments àlgids (la societat del benestar) a moments de profundes crisis. Això es reflecteix també en els canvis urbanístics. Així, en un bon moment es construeixen zones residencials com és, en el nostre cas, la del Pla de les Clotxes. També cap a principis d'aquesta dècada es reforma l'actual plaça de Vicent Blasco Ibáñez (plaça d' Amèrica). Durant els períodes de crisi es paralitza l'afany urbanitzador i comencen els moviments d'especulació del sòl. Això comportarà la construcció en zones de terreny més barat (la ubicació de l'Institut Enric Soler i Godes a la vora del barranc del Tramusser i la pretesa urbanització de la zona n'és un exemple) i la consegüent creació de barris moderns com el de les cases adossades de la Sisena (any 89). Finalment, i també per aquests anys, comencen a regularitzar-se els polígons industrials (Jaume I).

Demogràficament la localitat ha quedat estancada a partir de la meitat dels anys 80. L'escàs nombre de naixements, un creixement vegetatiu quasi ja negatiu, l'absència d'immigrants i fins i tot una certa emigració de gent jove que se'n va a viure a pobles veïns ha paralitzat el creixement previ. Així, dels 12.433 h. del 1985, es passa a 12.229 el 1989 (font IVE) i a 12.555 el 1995 (BELTRAN: 1996, 5). Actualment la població pot estar al voltant dels 12.400 habitants i l'afluència d'immigrants del nord d'Àfrica podria repercutir en un augment del nombre de veïns.

Si demogràficament la població es troba estancada, urbanísticament passa el mateix. L'alt preu del sòl ha provocat que el poble no s'eixample (si exceptuem la recent construcció del polígon de la font de Mussa), tot i els tràmits que estan fent-se per tal de canviar aquesta tendència, però això ja és el futur i no correspon tractar-ho en aquest capítol.

3.- EL FUTUR

"En l'actualitat va adquirint cada dia més importància la separació dels serveis, construint-se la casa destinada sols a vivenda i separant els serveis restants i construint per a complir-los en les zones exteriors del poble els edificis de caràcter genuïnament agrícola"... "Per tant a Benifaió...apareix una zona (que sempre ha existit) que rodeja al poble destinada a aquests serveis, però que ara s'eixampla i plena de construccions que és precis ordenar almenys per tal que no impossibiliti o faci costosíssim el futur eixample de la població, o el que és pitjor, que provoqui un apilonament i per tant una enorme densitat de població, cosa que ocorre quan els obstacles impedeixen el desenvolupament d'una població en creixement (Alzira)". "En el cas que ens ocupa, existeixen altres (construccions) que ofereixen cert aspecte industrial i comercial...l'emplaçament de les quals ha d'ordenar-se...per tal que no siguin un destorb en el desenvolupament de la població" (ARTAL:1927,6-7).

Així s'expressava Artal el 1927 (tot i que ell esbossava algunes solucions) i així ens trobem a hores d'ara, taponats per l'oest i pel nord (ferrocarril i barranc) i amb algunes zones exteriors del poble ocupades per edificis de caràcter agrícola (eres, atarassanes...) o per construccions de caire industrial (LAISA, polígons industrials) que han originat un apilonament dins el nucli urbà (finques de pisos) o la construcció de barriades en zones de cert risc (Sisena). Com veiem, les prediccions d'Artal s'han complert de totes totes.

Si continuem llegint, "Benifaió no disposa d'espais lliures per a jardins, i tot i que és molt freqüent en els pobles rurals que el camp entre dins la ciutat en forma de jardins o horts privats, no ocorre així en Benifaió i si ocorreguera hauríem de previndre-ho perquè la cotització dels terrenys estimula l'egoisme dels propietaris per a la parcel·lació i venda d'aquests amb destí a l'edificació."(ARTAL:1927,8).

A Benifaió fa temps que no es construeix, o millor dit, sí s'edifica però sense eixamplar. L'alt preu del terreny per a construir ha dut en no poques ocasions a paralitzar possibles eixamplaments, especialment a la zona del carrer de Vicent Martí (en direcció al Col·legi Trullàs, la Cooperativa o els camins del Raval o de les Planes). I així ens trobem, tot i que sembla que l'eixamplament es troba cada vegada més a prop (i el preu de les vivendes cada vegada més lluny).

Ens agradaria concloure aquest article amb un breu comentari i un suggeriment. El comentari fa referència a les possibles solucions al conflicte urbanístic. Començant pel primordial com és l'abaratiment del terreny, s'hauria de fomentar la construcció de barris amb vivendes de protecció oficial (VPO), alhora que seria interessant promoure una autèntica reforma de les vivendes deshabitades del casc antic del poble.

BIBLIOGRAFIA

- ARTAL FOS, Emilio (1927): Memoria del plano de ensanche de Benifayó,exemplar multicopiat.
- BELTRAN I LÓPEZ, Francesc (1984): La Romanización en las tierras de Benifayó. Una villa rústica en la font de Mussa, Publicacions de la Biblioteca Pública de Benifaió, Estudis Monogràfics, 2, Benifaió.
- (1986): "Aproximación a la historia de Benifayó", dins Guia cultural, urbana y comercial Benifayó al día 1986, Benifaió.
- (1995): Torsimany, revista de cultura i opinió n°4, març 1995, Benifaió.
- (1996): Torsimany, revista de cultura i opinió n°10, maig-juny 1996, Benifaió.
- (1997a): "Un segle de vida quotidiana a través de les èpoques produïdes per una nissaga camperola. Benifaió(1767-1865)" dins Al-Gezira n°9 (pàgs.403-455),Alzira.
- (1997b): "Els llinatges de Benifaió als s.XVII i XVIII(1645-1750)" dins Al-Gezira n°10 (267-292),Alzira.
- (1998a): "Del gòtic al neoclassicisme" dins Festes Patronals. Benifaió 1998, Benifaió.
- (1998b): Benifaió: un segle d'història gràfica (1870-1970), Benifaió.
- (1999a): "Regino Mas i Benifaió" dins Festes '99 Benifaió, Benifaió.
- (1999b): "Lletra des de sant Miquel i els sants reis closa a Paterna", Benifaió.
- (2000): La Torre de Benifaió, Col.lecció Els papers del cronista n°2, Benifaió.
- BLASCO ROVIRA, Anna Maria (1983): La lucha antifeudal en Benifaió, Publicacions de la Biblioteca Municipal de Benifaió, Estudis Monogràfics n°1, Alzira.
- CAVANILLES, Antonio Josef (1983): Observaciones sobre la historia natural, geografia, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia, Albatros Ediciones, Bibliotheca Valentina, I.
- GARCÍA MARTÍNEZ, Sebastián (1981): "La Ribera desde las Germanías a la expulsión de los moriscos", dins Economía Agrària i Història Local, València.
- GARCÍA PERPIÑÀ, José (1985): Estampas del Benifaió antiguo, Publicacions de la Biblioteca Municipal de Benifaió, n°3, Benifaió.
- Gran Enciclopèdia Catalana (1986): "Benifaió" a càrrec de Ricard PÉREZ CASADO I PERE BONNÍN,Volum IV, 2ªedic, Barcelona.
- Gran Enciclopedia de la Región Valenciana (1972): "Benifayó (Benifaió)" a càrrec d' Emili BEUT I BELENGUER i Enric PLA BALLESTER, Volum 2, València.
- Levante-EMV (1993): "Pueblos de la Comunidad Valenciana:Benifaió", 30-4-1993, València.
- (2000): "La Ribera" 2-3-2000,València.
- Llibre del Repartiment de València (1979): Edic.dirigida per Antoni FERRANDO I FRANCÉS, Vicent García Editores s.a., València.
- LÓPEZ ALBERT, Susana i Lúdia LÓPEZ CABALLERO (1999):Guia del patrimoni arquitectònic de la Ribera Alta, Col. El patrimoni cultural i ambiental de la Ribera,n°1, Mancomunitat de la Ribera Alta.
- ORTS SERRANO, Joan (1986): "Població", dins Guia cultural, urbana y comercial Benifayó al día 1986, Benifaió.
- PORTALÉS, Vicente (1910): Guía comercial de Valencia y su provincia, Publicada amb dades de l'anuari del comerç (Bailly-Bailliere), Madrid.
- ROMERO CARSÍ, Casimiro (1983):Benifayó "Joya de la Ribera", València.
- SANCHIS Y SIVERA, José (1922): Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia, València.

Benifaió. Finals s. XIX - Principis s. XX

La investigació històrica a Benifaió no és una tasca fàcil. No ha existit una tradició que es poguera continuar ni tan sols uns fons documentals conservats amb suficient cura com per a interessar a forasters. Això ha fet que, llevat d'uns quants entusiastes que per iniciativa pròpia han anat arreplegant tot allò que parlara del seu poble, les publicacions sobre la història de Benifaió es reduïsquen a una sèrie d'articles publicats a llibres de festes com este, uns quants llibres publicats per a l'ajuntament i algun intent particular.

Molt poca cosa i, el que és pitjor, molt pocs llocs on acudir per estudiar les llacunes històriques del nostre passat. Per tot açò cal anar buscant fonts que fins ara no estaven contemplades com a ortodoxes pels investigadors i que en el nostre cas poden generar memòria i un camí a esbrinar.

El material que ara propose és una publicació comercial que es va editar a finals del segle XIX per una editorial d'origen francès que realitzava guies comercials de diferents províncies i de la qual hem pogut consultar 4 exemplars diferents dels anys 1892, 1897, 1905 i 1910. Es tracta de la *Guia Comercial de Valencia y su provincia* de Bailly-Bailliere de Madrid.

Esta publicació feia un esforç especial a la gran ciutat i als pobles més importants on especificava adreces i botigues. Es basava en l'anuari de comerç que també elaborava l'editorial.

Benifaió, que aleshores era un poblet de vora 4.000 habitants, tenia uns llistats de càrrecs

oficials i professions liberals junt a un referit de botigues i propietaris que aleshores serien publicitat però que ara són història per la manca de fonts oficials. En efecte, a l'Arxiu Municipal no n'hi cap document relatiu a estes dates per la qual cosa amb les possibles errades que puga tindre és una font vàlida. A l'edició de 1910 els corresponents de la Guia són Vicente Portalés i el seu fill que també són agents de publicitat. Les seues dades supose que les traurien de l'ajuntament i probablement foren treballadors del Consistori sobretot per les dades dels principals contribuents i el fet que molts noms es repeteixen en diferents especialitats (serien les botigues de tota la vida on hi havia de tot i l'ajuntament els faria pagar diferents taxes, com passa amb les de Melchor Mateu, Aurelio Navarro, Vicente Perera, etc.). Però passem a fer la descripció d'allò referent a Benifaió en els

escrits. Comença amb el nombre d'habitants del poble i així passa dels 3.615 de 1892 als 4.230 de 1910. Si es poden fer comparances diríem que a 1892 l'Alcúdia tenia 2.685 habitants i Alginet 3.945.

Cita la Guia coses més o menys curioses com puga ser el nom de *Falconeros* en referir-se als naturals de Benifaïó en les edicions de 1905 i 1910, que segons la publicació era Benifayó de Espioca. Comentava la connexió al *ferrocarril del Mediodía* que la comunicava amb Madrid que suposaven 469 km. de distància. L'edició de 1905 diu que hi ha *alumbrado eléctrico* i la de 1910 matisa *alumbrado público por electricidad*. Clar, al 1901 al Molí Vell s'havia creat la fàbrica d'electricitat de José Piñana com s'explica a les pàgines 67 i 68 del llibre *Benifayó, joya de la Ribera* de Casimiro Romero.

Apareixen els casinos, que aleshores eren centres de reunió bàsics i citen en 1892 el de l'*Agricultura, Industria y Comercio* del qual era president Ramón Ludeña. Este casino, que encara existeix, era el dels rics per a diferenciar-lo del *Clavellino* que en l'edició de 1905 ja apareix com *Sociedad Cooperativa Obrera* que estava enfront de l'altre i també s'anomena la *Sociedad Cooperativa Agrícola* que estava al carrer Nou. Hem de referir-nos en este punt a l'article que F. Beltran escrigué a Regino Mas, *historia de una época* on relata en la pàgina 15 que el reglament del *Casino de Agricultura, Industria y Comercio de Benifayó de Espioca* s'aprovà el 1888 i el 1895 el reglament de la *Sociedad Cooperativa Agrícola de Benifayó de Espioca*.

Al principi de cada relació del poble fa notar unes característiques que varien poc d'un exemplar a altre. Es fa relació dels principals productes que comercialitza la població. Benifaïó, aleshores profundament agrícola té: arròs, cacauet, dacsa, fesols, taronges i vins. Sembla rar parlar de vi a un lloc com el nostre poble però l'extensió del secà i determinades produccions relacionades amb l'autoabastiment feien que aquell que tinguera terra fera collita pròpia d'oli, de cacauet, de vi, de garrofes, com diu Andrés Beltran la benzina de l'època, i si la quantitat era gran es venia. Només cal mirar les indústries que es relacionen com per a vore la importància del camp, vorem ferrers, guarnicioners i a més a més tractants de cavalleries, veterinaris (manescals), dels quals hi havia més que metges, magatzems de guanos, constructors de carros, etc. Pràcticament als llistats del segle XIX, menys rics en informació, llevat de l'economia agrícola i els professionals liberals, al poble sols hi eren botigues de queviures, materials de construcció i una fàbrica de sabó i una altra de roba. És una dada interessant la referent a les festes patronals que en l'edició de 1910 les situa a partir del primer dilluns del mes d'octubre.

Dels llistats, per la distància cronològica, molts noms no ens diuen res, però hi ha d'altres que encara pertanyen a la nostra vida quotidiana. Per exemple a l'apartat de sastreries apareix Francisco Climent, que era Francisco Climent Bellmont el fundador de la Creu Roja a Benifaïó i segons consta en documentació de l'ajuntament, en concret als pressupostos del 1936, era agent sanitari encarregat del Dipòsit Quirúrgic Sanitari Municipal. Actualment té un carrer a Benifaïó, l'antic dels Forns on nasqué Regino Mas. Personatges que durant un temps foren de certa anomenada al poble també estan presents com, per exemple, Crescencio Beltrán Clérigues

Gaofes que apareix com un dels principals contribuents donada la seua potent economia i que fou famós al poble per ser el primer benifaioner que aparegué en una pel·lícula, en concret *La tonta del bote* (1939) que protagonitzava Josita Hernán i que fou el primer gran èxit del cine espanyol després de la Guerra Civil.

A l'apartat de mestres (instrucció pública a la Guia) apareixen Juan Vicente Giner i Sofia Tureno, que al llibre *Estampas del Benifaio antiguo* de José García Perpiñá a la pàgina 42 diu que eren qui regien les escoles que hi havia a la plaça Major on després estaria el Jutjat .

També cita G^a Perpiñá la barberia de Carmelet a la pàg. 13 de *Estampas...* que s'hi trobava a la plaça Major. Carmelet era Carmelo Hervás i l'altre Carmelo de la plaça era el carnisser Carmelo Gómez que tenia la seua botiga on ara està l'ajuntament.

La part dels sanitaris podem començar-la amb els apotecaris. De les dues farmàcies que consten en un principi a les guies de primeries del XX sols està la de Joaquín Solves que després seria de Fernando Cantarino que pendria possessió de la titularitat cap a 1915. La farmàcia de Blas Moliner no consta on s'hi trobava però sembla que després va ser substituïda per la farmàcia Carbonell. Anys després s'afegiria la farmàcia de Rubert, J. Clérigues Andreu, a la plaça Major.

També apareix com a metge N'Antonio Sánchez que tenia la consulta al costat de la perruqueria d'Evaristo Mateu a la plaça Major. De Vicente Hernández, José Sellers o Sellés i de Pedro Zaragoza de los Ríos no tenim constància escrita. Un aspecte que ara ens podria semblar simpàtic és que en comparar els llistats del 1897 i el de 1905 on posa sagnadors i barbers passa a ser practicants de medicina i cirurgia.

Altres oficis que poden cridar-nos l'atenció són aquells que suposen un canvi respecte al que hi havia abans. Així el fet que a la Guia de 1910 apareix un ebenista, Salvador López Hervás *el Muchacho* quan en les llistes anteriors sols hi ha fusters pot suposar una especialització en una matèria. O el fet que hi haja ja el 1910 un fotògraf, Vicente Martínez, que supose que seria el primer en establir-se a Benifaio.

De tota manera a estes guies els trobe a faltar una sèrie de dades sobre establiments bàsics que no apareixen i que en canvi són esmentades en altres llibres, com els forns de pa, que no n'anomena cap i sabem que hi havia diversos o l'aparició, només a la guia de 1905, de tres advocats que després ja no consten.

De tota manera estos llibres sense abastir un període més ampli ens queden una miqueta abstractes però la falta d'informació de l'època els convertix en una bona eina en mans adequades.

Vull agrair la informació que m'han donat els senyors Andrés Beltran, Vicent Duart, José Martínez, Melchor Piles, Fco. Estellés, J. Alepuz, etc. per a ubicar les dades i sobretot a mon pare Francisco Fort Conill per ensenyar-me a estimar este poble.

ANY / Càrrecs	1892	1897	1905	1910
Alcalde	José Andreu	Vicente Duart	Francisco Andreu	Francisco Alepuz
Secretari Ajuntament	Vicente Aserquet	Vicente Aserquet	Marcelino Rubio	Marcelino Rubio
Jutge Municipal	Vicente Rovira	Vicente Alepuz	Vicente Alepuz	Francisco Hernández
Fiscal	Francisco Duart	José Gadea	Vicente Perera	Daniel Rovira
Secretari Jutjat	Vicente Esplugues	Vicente Esplugues	Antonio Burillo	Antonio Burillo
Rector Parròquia	Juan Domínguez	Juan Domínguez	Roque Carrera	Roque Carrera
Farmacèutics	Blas Moliner Joaquín Solves hijo	Blas Moliner Joaquín Solves hijo	Joaquín Solves	Joaquín Solves
Metges	Vicente Hernández José Sellers	Vicente Hernández José Sellers	Vicente Hernández Antonio Sánchez Pedro Zaragoza de los Rios	Vicente Hernández, Antonio Sánchez Pedro Zaragoza de los Rios
Comares	Tremedal Ferri Josefa Mari	Maria Orquín Josefa Mari	Tremedal Ferri	Tremedal Ferri
Notari	Ricardo Ochoa i Arau	Ricardo Ochoa i Arau	Ricardo Ochoa	Ricardo Ochoa
Veterinaris	José P. Cirujeda Ricardo Muñoz José Pascual	José P. Cirujeda Ricardo Muñoz José Pascual	Ricardo Muñoz	Ricardo Muñoz Jose Pascual Vilar
Mestres d'escola	Daniel Año Leonor de Valor	Daniel Año Leonor de Valor	Daniel Año Desamparados Sicluna	Juan Vicente Giner Sofía Tureno
Advocats			Vicente Alepuz Federico Gomis Francisco Hernández	
Practicants de medicina i cirurgia			José Vicente Andrés	José Vicente Andrés José García Bautista Vidal

ANY / Botigues	1892	1897	1905	1910
Calç i algeps (Fàbriques)	Evaristo Añó Salvador Añó Hilario SanFélix Tomás Valero	Evaristo Añó Salvador Añó Hilario SanFélix Tomás Valero	Evaristo Añó Salvador Añó Hilario SanFélix	Evaristo Añó Salvador Añó Hilario SanFélix
Carnisseries			Teresa Bou José Calabuig Carmelo Gómez Carmelo Urios Matildo Urios Miguel Urios Salvador Urios	José Albert José Calabuig M ^a Carmen Campos Carmelo Gómez Teresa Gómez Francisco Herrero Vicente Muñoz Carmelo Urios Matildo Urios Miguel Urios Salvador Urios
Comestibles	Vicente Cardete Blas Duart José Duart Pascual Duart Vicente Gómez Francisco Guillén José Piles	Blas Duart José Duart Pascual Duart Miguel Gomilla Vicente Gómez Francisco Guillén Vicente Navarro Vicente Perera José Piles	José Duart Pascual Duart Vicente García Salvador Magraner Melchor Mateu Antonino Montalvá Francisco Navarro Ramón Palmero Vicente Perera Pedro Torres	José Duart Pascual Duart Vicente García Salvador Magraner Melchor Mateu Antonino Montalvá Francisco Navarro Ramón Palmero Vicente Perera José Reig Rafael Sarriá
Farines	Peregrin Blasco Vilar Francisco Duart José Duart José León Eleuterio Lerma	Peregrin Blasco Vilar Francisco Duart José Duart José Greus y Cia. José León Eleuterio Lerma	Peregrin Blasco Vilar Pascual Bosch Francisco Duart José Duart José Greus y Cia. José León Miguel Meliá	José Bosch Pascual Bosch Dionisio Duart Francisco Duart Antonio Escorcía Eduardo Esparza José Greus José León José Lerma Miguel Meliá
Ferrers	Pascual Campos Escorcía Ramón Martínez Blasco	Pascual Campos Escorcía Ramón Martínez Blasco	Pascual Campos Escorcía Ramón Martínez Blasco	Pascual Campos Escorcía Pascual Llobell Ramón Martínez Blasco
Magatzems de guanos	Crescencio Beltrán José Matias Clérigues	Francisco Alepuz Crescencio Beltrán José Matias Clérigues José Greus Miguel Mas Vicente Ravira	Francisco Alepuz Salvador Hernández Pascual Martínez José Meliá Vicente Ravira Greus	Francisco Alepuz Vicente Cano Francisco Greus Salvador Hernández Pascual Martínez José Meliá Vicente Ravira Greus
Molins d'arròs	José Escoms Vicente Escoms José Greus José León Salvadora Perelman	José Greus José León Salvadora Perelman	José Duart Martínez José Greus José León Salvadora Manzó Carlos Pons Noguera Muza	José Duart Martínez José Greus José León Herederos de Salvadora Manzó Vicente Seirullo

ANY / Botigues	1892	1897	1905	1910
Rajolars	Vicente Ferrando Emilio García Francisco Parra	Emilio García José García Hernández Francisco Parra	Francisco Parra José Pascual	Francisco Parra José Pascual
Llanterners	Vicente Benavent Bautista Rovira	Vicente Benavent Bautista Rovira	Vicente Benavent Salvador Chiralt	Vicente Benavent Salvador Chiralt
Fusters	Aureliano Alepuz José Carbera Pedro Pérez Salvador Pérez Francisco Ponce	Bautista Agustí Pedro Pérez Salvador Pérez Francisco Ponce Andrés Sanchis	Mariano Pérez Pedro Pérez Salvador Pérez Francisco Ponce Andrés Sanchis	Ricardo Godea Salvador García Mariano Pérez Pedro Pérez Salvador Pérez Francisco Ponce Andrés Sanchis
Tractants en cavalleries	Pascual Baltasar José Montalvá Francisco Peris	Pascual Baltasar Francisco Martínez José Montalvá Francisco Peris	Francisco Greus Espert Francisco Martínez Francisco Peris José Rovira Rovira	Francisco Martínez José Rovira Juan Sila
Sucrer	Felipe Ferrer	Felipe Ferrer	Felipe Ferrer	
Roba i teixits	Vicente Capsir José P. Cirujeda	Vicente Capsir José P. Cirujeda Bautista Martínez		Francisco Alepuz
Guarnicioners	Jaime Andreu	Ildefonso Luján	Ildefonso Luján Manuel Luján	Manuel Blasco Julio Gómez Manuel Luján
Comissionistes de grans	Francisco Alepuz Peregrin Blasco Vilar José Bosch Vicente Duart Ramón Godea José Martínez Marcos Vela	Francisco Alepuz Peregrin Blasco Vilar José Bosch Vicente Duart Ramón Godea José Martínez Marcos Vela	Francisco Alepuz Peregrin Blasco Vilar José Bosch Pascual Domingo Vicente Duart Ramón Peris José Meliá Miguel Meliá	Francisco Alepuz Peregrin Blasco Vilar José Bosch Pascual Domingo Vicente Duart Ramón Peris José Meliá Miguel Meliá
Sastres		Francisco Climent José Sanchis	Epifanio Blasco Francisco Climent José Sanchis	Epifanio Blasco Francisco Climent
Magatzem de fruita	Miguel Moragues	Miguel Moragues		
Paradors i hostals	Nicasio Climent José García Miguel Moragues	Nicasio Climent José García Miguel Moragues	Ricardo García José Guaita Miguel Moragues	Ricardo García José Guaita Miguel Moragues
Oli a l'engròs			Bernardino Almela Ramón Andreu José Bosch José Montalvá	Bernardino Almela Ramón Andreu José Bosch José Montalvá
Barbers i sagnadors		José Vicente Andrés Rafael Benedicto Evaristo Gascó Melchor Gascó		Rafael Benedicto Francisco Cualladó Maximiliano Godea José García Carmelo Hervás Evaristo Mateu Cándido Moratal

Cups de vi	Francisco Alepuz Crescencio Beltrán Julio Beltrán Pascual Campos Miguel Mas Rovira Hermanos	Principals colliters d'arròs	Domingo Alepuz Francisco Alepuz Teodoro Alepuz Francisco Andrés Crescencio Beltrán Francisco Rovira Joaquín Rovira Vicente Rovira
Exportadors de vi	Francisco Alepuz Crescencio Beltrán Miguel Mas Francisco Rovira	Exportadors de taronges	Salvador Domingo Salvador Hernández
Colliters de vi	Francisco Alepuz Vicente Alepuz Crescencio Beltrán José Duart Vicente Hernández José Rovira Vicente Rovira	Principals colliters de taronges	Francisco Alepuz Vicente Alepuz Ramón Andreu Crescencio Beltrán Julio Beltrán Daniel Duart José Duart Francisco Guillén José Rovira
Tendes de vi	Antonio Almela Alfredo Castells Roberto García Francisco Garrigós José Iranzo Ramon Lozano	Espardenyerries	Consuelo Baltasar Pascual Bosch Enrique Cardete Vicente García José González Salvadora Martínez Melchor Mateu Aurelio Navarro Vicente Perera Rafael Sarriá A. Vila
Colliters de cacauet	Domingo Alepuz Francisco Alepuz Teodoro Alepuz Vicente Alepuz Crescencio Beltrán José Clérigues José Rovira Vicente Rovira	Tabacos	Consuelo Baltasar Melchor Mateu
Exportadors de cacauet	José Greus Vicente Seirullo	Ordinari a València	Gabriel Mari
Principals contribuents	Francisco Andreu Machí José Andreu Duart Crescencio Beltrán Clérigues Dionisio Chanzá Rovira José Duart Duart Ramon Gadea Beltran José Greus Girona Francisco Peris Vicente Rovira	Màquines de cosir	Francisco Climent Francisco Simó
		Fotògraf	Vicente Martinez
		Ebenista	Salvador López
		Exportadors de fruita del país	Rafael Gil M ^o . Victoria Rovira
		Administrador de correus	Vicente Cardete
		Corresponsal del Banc d'Espanya	Carlos Noguera Pons
		Cafes i billars	Miguel Carrillo Claudio Mas
		Fàbrica de gènere de punt	Bautista Martinez Beltran
Exportadors d'arròs	José Greus Vicente Seirullo	Papareries	Consuelo Baltasar Melchor Mateu Aurelio Navarro Rafael Sarriá
Sabateries	Miguel Bría Gil Chiral Vicente Duart José García	Botigues d'objectes de porcellana i cristall	Melchor Mateu Miguel Santos Aurelio Navarro

Macarena

(Trabajo dedicado a mi buen amigo Fco. Vicente Falcó, congratulándome de que haya vuelto definitivamente a nuestro querido pueblo)

Desde luego Macarena estaba allí. Y también el viejo José. La historia es real en el fondo, pero quizás en la forma se me haya ido un poco la mano al intentar describir las cosas que no pude ver, pues yo no podía estar allí a todas horas.

De todas formas tuve muy buena información ya que la tía Julia, que vivía al final de la calle de Játiva y tenía un pozo en su casa, permitía a las gitanas que acarreasen hacia sus carros el agua que necesitaban. Ella se enteraba de todo lo que pasaba en aquel minipueblo calé, y después, a través del tiempo y de conversaciones, me contó las cosas que yo no pude ver.

La historia es ésta:

Todas las tardes, desde hacía un mes, Luis (le llamaremos así), al salir del colegio, se dirigía a las eras al final de la calle Játiva.

Apostado en la esquina, unas veces, o dando vueltas nerviosas como perro que se quiere comer la cola, otras, con el cigarrillo escondido sobre la mano semicerrada, esperaba la llegada de Macarena, la gitanilla con la que había entablado una estrecha amistad que les hacía cada día más inseparables.

Luis era "de los mayores" , o sea, tenía catorce años. Su hermano Manolo y el resto de la pandilla estábamos entre los diez y los doce. Esta diferencia tenía su importancia, pues, mientras nosotros jugábamos con las chicas de una manera infantil, como si todos fuéramos chicos o chicas, él, muy seriecito, iba ya tras la mujer.

Macarena era hija del gitano Juan y de Manuela, y nieta del viejo José, patriarca de la caravana, jefe indiscutible e indiscutido del clan, que hacía prevalecer las leyes de la raza en su más estricta pureza.

Hacía cuarenta días que se habían instalado en el descampado, detrás del almacén de abonos de Joanes, arrimados todos los carros a las paredes traseras de las últimas casas de la calle de la Ermita.

Desde su llegada, cada día eran visitados por la pareja de la guardia civil, pues desde el final de la guerra , este lugar era sucesivamente ocupado por las caravanas de esta raza bohemia que no vivían en ninguna parte y vivían en todas partes a la vez.

El viejo José, el jefe, pequeño de estatura, de carácter tranquilo, pero de fuerte personalidad, con un bigote muy respetable, siempre con sombrero, traje a rayas, muy gastado, cejas muy pobladas, en su mano derecha un báculo que hacía las veces de bastón de mando, estaba casi siempre sentado en un gran sillón de mimbre, de alto respaldo en actitud papal. Sin levantarse del sillón, recibía allí todos los días a los guardias, que pasaban a inspeccionar. Los gitanos y gitanas, y los gitanillos, que eran muchos, formaban una doble hilera por cuya calle central tenía que pasar la pareja de la guardia civil, pues el viejo José no estaba dispuesto a salirles al encuentro.

El diálogo entre estos supuestos enemigos era bastante desenfadado, hasta se diría que amable, pues ambos se respetaban. Las recomendaciones de los guardias eran repetitivas: " Dígale a su gente que no toquen nada que no sea suyo, pues el vecindario está escamado desde hace tiempo". A lo que el viejo José respondía: " No se preocupe, señor , no robarán. Sólo lo necesario."

Macarena era una muchacha alta, de carnes, pero no gorda. Llevaba siempre el mismo vestido, algo ajustado, que resaltaba las protuberancias de su cuerpo de mujer precoz. Tez morena, ojos grandes, negros, expresivos, alegres. Pechos pujantes, erectos, maduros, que obligaban a posar la mirada en ellos. Pelo largo azabache. Carácter abierto. Quince años.

Luis y Macarena se veían todas las tardes. Nosotros, andábamos por los alrededores del cementerio viejo, entre matas y hierbajos punzantes , jugando a esas tonterías que juegan los niños formando casitas y pasillos por entre la maleza salvaje de aquellos terrenos abandonados. Y estando en estos juegos nos encontrábamos de continuo con los dos enamorados que deambulaban por allí. Cuando creen que no los vemos se cogen las puntas de los dedos. A veces se sientan sobre unas piedras y permanecen así un buen rato. Sólo se les ve las cabezas por encima de la maleza.

Un día nos dimos cuenta de que estaban muy nerviosos. Parece ser que Macarena había oído algo acerca de que la caravana estaba a punto de alzar el vuelo hacia otros lares lejanos. En su juvenil enamoramiento no habían previsto esto. Todo parecía de color de rosa, y, ahora, de repente, se tenían que enfrentar a una dura realidad. La bohemia de la raza necesitaba de una continua traslación, de mudanzas cíclicas con tal de no arraigar en ninguna parte. Esta vez pensaban dirigirse al sur de Francia, donde, el viejo José, por su condición de patriarca gitano, debía de estar presente en una convención de caravanas acordada dos años antes. Allí estaría el Rey de los gitanos. Y ellos siempre cumplían su palabra. Por otra parte, no tenían otra cosa que hacer. Se fraguaba, pues, la transmigración. Harían un par de paradas de dos o tres días en lugares conocidos. Esto y el descanso nocturno serían suficientes para llegar antes de mes y medio que era la fecha prevista.

- " Yo me quedo contigo", dijo la gitanilla en un alarde pasional.

- " Yo me marchó contigo" , dijo Luis congestionado por la fuerza de la situación.

- " Vamos a pensarlo esta noche" - decidió juiciosamente Macarena. Y se fue hacia los carros. Después de cenar se escabulló sin decir nada, y se fue a meditar su situación a la luz de la luna, sentada en el margen de un campo cercano a las eras.

Era muy entrada la noche cuando se dieron cuenta de que Macarena no estaba en ninguno de los nueve carros que componían la caravana. Todo el mundo se puso en pie de guerra ! Se habrá escapado con el payo ! - dijo alguien. Crujir de navajas. Se organizan de dos en dos los hombres y algunas mujeres. Recorrerán los caminos hacia los pueblos cercanos. No pueden andar muy lejos.

El viejo José, el abuelo de Macarena, permanecerá en su sillón de mimbre, estático, alerta, dirigiendo la operación durante toda la noche.

Al amanecer, algunos han vuelto sin resultado alguno. Otros han ido más lejos y no han vuelto aún. El campamento está revuelto. Los niños se han levantado y están sentados alrededor de la hoguera, oyendo lo que dicen los mayores.

Cerca de las ocho, cuando el sol ya ha aclarado todas las brumas de la noche, un niño legañoso da el aviso ! Ahí viene Macarena ! Todos se vuelven. La madre, con el puño en alto, amenaza, grita: ¿Con quién has estado?- . "Con nadie- dice la muchacha, que presenta un aspecto demacrado de no dormir, y por el sufrimiento que la atenaza.

Hay cóncave de mujeres. El viejo José ha decretado que se haga la prueba de la virginidad para estar seguros de que no han sido burlados por un payo ! Faltaría más...!

Se llevan a Macarena a uno de los carros con tres mujeres. Poco después se oye un grito desgarrado. La vieja Lola sale sonriente: " La chica sigue virgen". Las navajas bajan la guardia.

! Haya paz ! , ha dicho el viejo José. Y todos se van a dormir a los carros. Cuando llegan los guardias, en su visita diaria, se quedan extrañados de que sólo están visibles el viejo José y los niños. Pero el viejo José no está para explicaciones y dice que han ido a buscar leña, pues el invierno aprieta y la hoguera no se apaga en todo el día.

En la tarde del mismo día, al salir del colegio, Luis se encamina hacia las eras. Quiere saber la decisión que ha tomado Macarena y la teme a la vez. Al acercarse a la esquina queda petrificado. La caravana no está. Allí no queda ni rastro. Se apoya contra la pared. Algo le sube por la garganta. Una especie de desmayo le invade. Una nube se interpone entre sus ojos y el resto del mundo. Poco después se repone algo. Pregunta a la tía Julia y ésta le dice que se fueron hace escasamente una hora. Luis echa a correr hacia su casa en busca de la bicicleta " ! los alcanzaré !", dice convencido.

El viejo José se ha dado cuenta del drama por el que pasa su nieta y piensa que lo mejor es cortar por lo sano y ha sido tajante: " Nos vamos en seguida " Y como no tenían que pedir permiso a nadie, así lo hicieron. Macarena, pataleó, gritó, amenazó con matarse, pero las mujeres mayores y expertas la sujetaron bien, la llenaron de reproches y le recordaron que ella era gitana y nada tenía que ver con los payos. Había un honor gitano y ella tenía la obligación de defenderlo.

Los carros han atravesado el vecino pueblo de Almussafes y se dirigen a Silla, cuyas luces callejeras se vislumbran a través de la neblina de la tarde-noche invernal.

El viejo José va detrás del último carro, como es su costumbre. De vez en cuando se vuelve como si presagiara que alguien les sigue. De pronto se fija en un punto que se mueve en la oscuridad. Poco a poco el punto se va convirtiendo en algo parecido a un hombre sobre una bicicleta ¡ el payo...!- se dice el viejo- " Me lo recelaba. Es bravo el chaval".

Con las manos levantadas hace el alto y Luis se para ¡ Me voy con vosotros! grita con decisión. El viejo se pone serio. Es consciente de la locura del muchacho. Siente en el alma su dolor, pero tiene que desengañarle. " Mira muchacho; esto es una locura . Si te vinieras con nosotros, nos acusarían de secuestro, pues tu eres menor de edad. Además, tus padres no se merecen que les hagas esto. Vuelve a tu casa y vive la vida que te corresponde. Con nosotros no serías feliz . Tu no naciste gitano. Eres un niño que aún va al colegio. Después tienes que abrirte camino en la vida. Estás muy lejos de poder pensar en casamientos. Macarena tiene quince años. Nuestras mujeres maduran pronto y envejecen pronto también. Pronto la casaremos. Seguramente se irá con su marido en otra caravana y también yo la perderé, y lloraré, como tu estás llorando ahora. Así es la vida. ¿ Te imaginas a Macarena , dentro de diez años , en su carro, rodeada de churumbeles por todas partes, envejecida, de pueblo en pueblo, siempre sin rumbo fijo, siempre de aquí para allá ?.

Desde uno de los carros se oyó un grito desgarrado '¡ Luis....!'. Macarena se había percatado de la presencia del muchacho. Luis dio un brinco y quiso correr , pero el viejo José lo sujetó fuertemente de un brazo '¡ Quieto..! ¡ Ahora te lo ordeno! Vuelve con los tuyos'. Y el gitano empezó a caminar tras la estela de aquel pueblo sobre ruedas.

Luis lloraba desconsoladamente en medio de la carretera . Los relámpagos, con sus intermitencias luminosas , parecían muecas burlescas , como si el averno se burlara de su dolor.

El viejo José también se secó una lágrima : " Casta tiene el payo. Merecería ser gitano".

En el carro en el que viajaba Macarena todos querían consolarla y sólo conocían

una manera de hacerlo . Se oyó el rasgueo de una guitarra . Palmas y olés. Y todo el mundo se puso a cantar . De carro en carro se extendió la alegría :

"Alegres vivimos siempre caminando; nadie nos espera en ningun lugar."

"El Sol y la Luna guían nuestros pasos y la Tierra, toda, forma nuestro hogar."

"Libres como el viento, sin leyes tiranas, sin ritmo marcado para caminar."

En el último carro se encendió una luz, un farolillo rojo, alertando a los pocos coches que por entonces circulaban por la carretera.

Los truenos impusieron sus sarcásticas risotadas. Los relámpagos alumbraban la caravana y la sumían en la oscuridad a continuación. La luz del farolillo se hizo más tenue, más lejana. Al fin se difuminó completamente.

El viejo José, Macarena, la caravana, los cantos, las risas, las palmas, el rasgueo de la guitarra, todo se esfumó. Se adentraron en el túnel de la niebla. La oscuridad y la distancia se los tragó.

Perdí de vista estos personajes y tardé unos veinticinco años en volver a saber de ellos. Pero nunca olvidé aquella historia que, para mí, fue muy romántica.

Sin embargo, como supe después, el romanticismo sólo les duró una par de meses. Cada uno de ellos derivó hacia la vulgaridad. No evolucionaron, no conservaron la sensibilidad de aquel momento, ni siquiera el recuerdo bonito de aquel amor, fugaz.

Los personajes no fueron dignos de su propia historia. Perdieron el hilo, se salieron de ella. Ni un recuerdo. Para continuar su propia historia hubiera hecho falta inventar otros personajes más acordes con lo que ellos fueron.

Lo que supe fue esto: un carro, el de Socorro y su marido, había vuelto al pueblo permaneciendo una semana. Socorro visitó a la tía Julia y le contó que el viejo José había muerto sentado en su gran sillón de respaldo, sin enfermedad, sin dolor. Esto ocurrió en Francia, en las cercanías de Nimes. La caravana se descompuso y cada cual marchó a su antojo. Macarena se casó con un primo suyo y, la última vez que Socorro la vió, tenía ya seis churumbeles que jugaban enroscados en las barras del carro como pequeños y traviesos monos saltimbanquis, mocosos y de cara sucia. Macarena, que era alta, se hizo también gorda y sus pechos, aquellos hermosos pechos de Macarena niña, eran ahora como cántaros decayentes que golpeaban su barriga en constante preñez. Procuraba que no le faltara el vino a su marido-primo, que pegaba con prontitud cuando estaba sereno y con más prontitud cuando estaba ebrio, o sea, casi siempre. Los insultos entre ambos eran deliciosos, pues después de meterse con ambas familias, hacían las paces y se iban a yacer al fondo del carro, a escribir una nueva carta a la cigüeña.

¿Y Luis...? ¿qué fue de Luis...? Luis había nacido en el pueblo, pero sus padres no eran de aquí. Marcharon a un pueblo leridano donde al padre le ofrecieron administrar una masía con muchas hanegadas de tierra de cultivo. Un día estuvo en el pueblo aprovechando un viaje a Valencia. Llevaba una ranchera de segunda mano. Y también un perro enorme. Ambos teníamos ya sobre los cincuenta años. Estaba sentado en una silla de la Canariera, en la acera. No conocía a nadie. Y nadie le conocía a él. Cuando lo vi supe enseguida que era él. Lo intuí, pues quedaba algún parecido al niño que yo conocí. Lo saludé. -¿Eres Carlos...?- me dijo. -No-, le respondí. -¿Enrique...?- Tampoco. Me identifiqué. No se acordaba de mí, de aquel niño que había sido su amigo. No se acordaba de nada. ¿A qué había venido entonces?. Llevaba pantalones vaqueros, camisa a cuadros y un reloj grande, fardón. Daba la impresión de un pobre nuevo rico. Cuando mencioné a Macarena se quedó sorprendido. -¿Macarena...?, ¡ah sí, Macarena...! una gitanilla...- Me despedí. Yo había conservado en mi memoria y en mis afectos una historia cuyos personajes ya no existían, se habían salido del libro. Sólo en mi cerebro perduraba el recuerdo. Tal vez por eso de que me guste escribir historias. Ahora tenía que desterrar de mi mente aquel episodio y olvidarlo para siempre. No merecía ocupar un lugar en mis películas mentales. Esto me ha hecho pensar en cuántas personas hay que se han salido de lo que parecían su historia, estropeándola, y se han metido en otra peor.

Otros han sido más coherentes y han sabido llegar dignamente hasta el último capítulo.

Remigio Esteve

Concurs de fotografia "Benifaió, festes 2000"

L'ASSOCIACIÓ FOTOGRÀFICA FOTO-FORUM F.I.I. de Benifaió, amb el patrocini de l'ajuntament, organitza i convoca el Concurs de Fotografia

"BENIFAÍÓ, FESTES 2000"

Podrà participar tot aquell qui ho desitge sense limitació del nombre d'obres, segons les següents BASES:

Tema: Les Festes Patronals de Benifaió

Apartats: A: Esports
 B: Celebracions religioses
 C: Pólvora
 D: Activitats diverses (pato, cucanyes, concursos, actuacions musicals, ambient festiu, etc.)

Tècnica: Lliure

Presentació: Les fotografies, que tindran un tamany màxim de 24x30 cm. caldrà presentar-les degudament embalades a la Biblioteca Pública Municipal, fins al 30 de setembre de 2000, indicant al revers un lema o títol, adjuntant un sobret tancat amb el mateix lema, i a l'interior, les dades de l'autor (nom, adreça i telèfon).

Jurat: Estarà designat per l'ajuntament i atorgarà els següents Premis:

A la primera, segona i tercera foto classificada de cadascuna de les quatre categories, 6.000, 4.000 i 2.000 pessetes respectivament.

Exposició: Es farà amb les obres premiades i seleccionades.

Drets: Les obres premiades passaran a ser propietat de l'ajuntament, que podrà fer ús d'elles indicant sempre el nom de l'autor, que pel fet de participar accepta la totalitat de les bases.

Retirada de les obres: Personalment, en la Biblioteca, una vegada clausurada l'Exposició.

Eventualitats: L'organització, que tractarà amb la màxima cura els treballs presentats, no podrà respondre dels danys que accidentalment pogueren sofrir les obres.

Consideracions addicionals: L'Associació fotogràfica FOTO-FORUM F.I.I., realitza un esforç per promoure l'afició a la fotografia i col.laborar als actes festius. Esperem la vostra participació i aprofitem per a saludar-vos i desitjar-vos unes bones Festes d'Estiu.

ANUARI

La Unión
de Benifato

5-7-1999 Matilde Ferrà Perelló fou elegida Alcaldessa de Benifaió amb els vots del BNV-EV i els del PSOE. És la 1a alcaldessa de la història de Benifaió i va succeir en el càrrec a Vicente Fort que ocupà l'alcaldia des de 1995 fins a 1999.

31-7-1999 Susana Ferrer Andrés fou elegida Mussa de la Música de la Sociedad Artístico Musical de Benifaió.

13-8-1999 Rosana Fernández Moreno fou elegida Reina de les Festes de Benifaió 1999. Les Festes Patronals van ser un èxit de participació, malgrat el mal oratge que vam patir en plena celebració.

1-9-1999 Una delegació de Benifaió es desplaça a la Vila de Valmontone per a celebrar amb ells les seues Festes Patronals i fomentar l'agermanament.

28-9-1999 S'aprova en ple municipal la instal·lació d'un Ecoparc en el polígon Font de Mussa.

9-10-1999 Celebració del Dia Nacional dels Valencians i entre els actes es realitza la Trobada de Pintors a Benifaió.

15-10-1999 1a Trobada de Bessons de la Ribera, on acudiren unes 15 parelles.

18-10-1999 Comencen les XI Jornades de persones majors de Benifaió que duraren fins el dia 29.

26-10-1999 El ple aprova una moció per la qual el Centre Cultural duria el nom d'Enric Valor. Aquest seria un dels últims homenatges que rebria en vida el famós escriptor de Castalla, Premi de les Lletres Valencianes en 1985.

1-11-1999 Per a evitar el problema de la destinació dels envasos dels productes fitosanitaris s'inicia una campanya per arreplegar i gestionar correctament estos residus pel gestor autoritzat TRESPI.

26/27-11-1999 La Sociedad Artístico Musical celebra la festivitat de santa Cecilia

30-11-1999 El ple municipal aprova la creació del Consell Municipal d'Esports.

3-12-1999 Tres pintors de Benifaió obtenen els 3 primers premis del "Concurs de Pintura a l'aire lliure" de Requena.

1r: Cristina Bernador

2n: Jaime Gadea

3r: Conchín Ciscar

8-12-1999 Festivitat de la Puríssima on repeteixen les clavariesses de fa 25 i 50 anys.

12-12-1999 Actuà la companyia de Teatre Micalet amb l'obra *Ballant Ballant*, exhaurint-se les entrades en un dia.

17-12-1999 Donació d'un piano al Centre d'Estudis Musicals per la Caixa de Carlet.

3-1-2000 Després d'una ràpida malaltia ens deixà Vicente Fort Torregrosa, regidor de l'ajuntament pel Grup Popular i anterior Alcalde de Benifaió des de 1995 fins a 1999. Va ser substituït per Adoración Martínez Lamata. Es va declarar un dia de dol a la població i les banderes onejaren a mitja asta.

10-1-2000 La Regidoria de Medi Ambient reparteix un calendari on s'indica la recollida selectiva de residus.

15-1-2000 Presentació de la Fallera Major de Benifaió, Marta García Gámiz.

16-1-2000 Festivitat de sant Antoni, costum i tradició arrelades al poble.

25-1-2000 El ple aprova l'inventari municipal que ascendeix a 14.424 milions de pessetes.

27-1-2000 El Servei Local de Protecció Civil de Benifaió compta a partir d'ara amb un local al carrer de sant Josep de Calasanç, nº 2, primer pis, des d'on s'organitzen els diferents serveis a cobrir.

29-1-2000 La Regidoria de Joventut reparteix en el CIJ les agendas joves del 2000.

11-2-2000 Celebren el Sopar de la Fam organitzat per Càritas Benifaió amb Manos Unidas.

18-2-2000 La Conselleria de Cultura declara "monument" la torre de Mussa i delimita una zona d'especial protecció al voltant de la torre que abarca una àrea de 40.000 m2.

18-2-2000 Es presenta a la Cambra Agrària de Benifaió una "Guia de Patrimoni Arquitectònic de la Ribera Alta", editada per la Mancomunitat de Municipis de la Ribera.

5-3-2000 1a Crida des de l'Ajuntament de Benifaió a les Festes Falleres, organitzada per la Junta Local Fallera.

8-3-2000 Dia de la Dona, amb èxit de participació a les activitats proposades.

12-3-2000 Cloenda de l'Exposició sobre el Patrimoni Històric-artístic de Benifaió d'abans del 1939.

Bodes de Diamant(1975)

15-3-2000 Comença la Setmana Fallera amb els tradicionals concursos d'arròs i amb una novetat: el "Casal Jove". També enguany tinguérem la representació d'un grup de persones de Valmontone amb el seu alcalde que disfrutaren de les festes josefines.

23-3-2000 Presentació del vídeo fet a les

24-3-2000 Comença la XXI Volta a la Ribera fins al 2 d'abril. Organitzada pel Club Ciclista Benifaió.

26-3-2000 Vicent Barrera inaugura a Benifaió la Penya Taurina "LA ESCLAVINA" de la qual és president José Miguel Soria.

28-3-2000 Es crea a Benifaió la 1ª Agrupació d'empresaris "Jaume I".

30-3-2000 Comença el Pla de Control de Vessaments, amb la presa de mostres d'aigües residuals tant d'origen industrial com urbà.

3-4-2000 La direcció de Belles Arts va incloure la torre de la Plaça al Registre de Béns d'interés cultural del Patrimoni Històric Espanyol amb la categoria de monument.

9-4-2000 Celebració del Dia del càncer amb la col.laboració de Juniors i dels Scouts.

15-4-2000 Ascens a la Categoria Autonòmica del Grup d'Escacs de Benifaió.

20-4-2000 Setmana Santa a Benifaió amb la celebració del Xé aniversari de la Confraria del Cristo de la Fe i la Hermandad Madre Dolorosa de la Gran Esperanza.

La Torre de Benifaió

Francesc Beltran i López

25-4-2000 El ple municipal aprova l'exposició per a la reforma de l'escut municipal.

26-4-2000 Dins dels actes de la Setmana del Llibre es presentà al Centre Cultural Enric Valor el nou llibre del Cronista Oficial Francesc Beltran.

28-4-2000 Actuació de Lluís Llach dins dels actes de la Setmana del llibre amb una gran assistència de públic.

1-5-2000 El Club d'Escacs de Benifaió queda subcampion del Campionat Autonòmic de Partides Ràpides de la Comunitat Valenciana.

8-5-2000 Comença la Campanya "Anem al Teatre 2000" al Centre Cultural Enric Valor amb la finalitat d'apropar les arts escèniques als escolars.

27-5-2000 El Club de Gimnàstica Rítmica de Benifaió participà als Jocs Esportius de la Generalitat obtenint Sara Ródenas el Campionat Autonòmic Individual, el conjunt de la categoria Aleví quedà Subcampion Autonòmic, i l'equip Infantil campió Autonòmic.

2-6-2000 Unes famílies franceses originàries de Benifaió van fer una visita per a retrobar-se amb les seues arrels i van ser homenatjades pel Consistori Municipal.

3-6-2000 Es va celebrar el Primer Centenari de la Adoración Nocturna a Benifaió, presidit per l'arquebisbe Agustín García Gasco, amb una sèrie d'actes i processons en què s'engalanaren els carrers per al pas del Santíssim Sagrament.

8-6-2000 Es celebren les 1es Jornades Musicals de Benifaió organitzades per l'AMPA del Centre d'Estudis Musicals de Benifaió.

16-6-2000 Inauguració d'Expo Benifaió Mora B, IV Mostra Agrícola, Ramadera i Comercial, amb novetats com la ubicació, un programa d'activitats socioculturals paral·leles i una jornada organitzada per UTECO a la COHOCA per analitzar la crisi del sector. Tot açò va fer que tinguera una massiva assistència de públic; es calcula sobre unes 40.000 persones.

18-6-2000 El tennista benifaíoner Juan Piles Ferrer guanya per vuitena vegada el Campionat d'Espanya de Veterans per parelles amb J. Carlos Ovando a Llafranch (Girona)

3-7-2000 Comença la XIIa Escola d'estiu a Benifaió, amb un canvi d'ubicació, celebrant-se al Col·legi santa Bàrbara.

16-7-2000 Vicente Sanz Martínez es proclama campió de Duatlón de la Comunitat Valenciana de Veterans, com a membre de l'Asociación Deportiva Kanguros de Benifaió.

AJUNTAMENT
DE BENIFAÍO

SERVEI LOCAL DE
PROTECCIÓ CIVIL

San José de Calasanz, 2-2º - BENIFAÍO

PRECAUCIONES

CONSEJOS PARA EL BUEN USO Y MANEJO DE LOS FUEGOS ARTIFICIALES

Estos productos han sido creados con fines recreativos y de diversión,
NO CONVIERTAS LA FIESTA EN UNA TRAGEDIA.

Si quieres divertirte y no causar ni causarte daño alguno, sigue estos consejos:

- 1.** No te conviertas en un polvorín andante. Nunca guardes artefactos pirotécnicos entre las ropas ni en los bolsillos.
- 2.** No manipules sus componentes, ni extraigas su contenido.
- 3.** Nunca los enciendas al lado o cerca de otros artificios.
- 4.** Al utilizarlos en la vía pública, no olvides que la calle es de todos y que no a todos les gustan.
- 5.** Procura no molestar con tu actitud, para que otros no te molesten con la suya.
- 6.** Adquiere los artículos solo a los comerciantes y profesionales autorizados para ello.
- 7.** Sólo se pueden almacenar artículos en locales debidamente autorizados. No los guardes jamás en casa.
- 8.** Evite accidentes, vigilando que sus hijos compren y explomen productos pirotécnicos, inadecuados a su edad.
- 9. Productos de la clase I (Prohibida su venta a menores de 14 años):** bombitas japonesas, bengalas con palillo de madera o alambre, surtidores, sorpresas japonesas, fulminantes de pirotécnia, voladores y similares.
- 10. Productos de la clase II (Prohibida su venta a menores de 18 años):** fuentes, cohetes, volcanes, tubos silbadores, correccamas, tracas, bengalas, soles, carcassas y similares.

**SIGAN TODOS LOS CONSEJOS DE PROTECCIÓN CIVIL EN
BENEFICIO DE TODOS PARA UNAS FELICES FIESTAS**

Fe d'errades

Pàg. 12: actes de l'11 d'agost

L'hora del acte de Presentació de la Reina de les Festes '2000 és a les 23'00 hores

Pàg. 16: normes del ball de festes

Les taules per aquest ball es podran reservar des del 16 al 18 d'agost; però sols en horari de 19 a 21 hores.

Ajuntament de Benifaió